

~~33~~
1460

m/f
Draugs.

Zemnīka cels uz montu

Zam Ont. Skrindas redakcijas.

„Drywas“ pilikums № 1.
Piterburgā.

Mo 9 kap.

0306077197

Типографія Э. Ф. Мексъ.
С.-Петербургъ, Забалканскій пр. 22.

Wòrds uz lasitojim.

Laižam pasaulē sen apsuletū „Drywas“ lasitojim gròmatiniu.

Šù gròmatiniu saraksteja Draugs, tys pats Draugs, kurs, tòli nu sowas dzimtenes svešumā dzeiwodams, jau cik godu klusu stròdoj sowai tautai por lobu. Kas nazyna Drauga sarakstitas, skaistim stostim pilditas, chrestomatijas, kura saucas „Školas Dorzs“. Daudzi cytu gròmotu ir nu jò sarakstits un gaida uz izdewejjim: winiam pašam naw monta, naw ar kù sowa dorguma izdut. Draugs ir eistynajs myusu liaužu draugs. Dzinis un audzis na storp Latgolas latwišim, winš naspej sowus korstùs, nu sirds dybyna sacitùs wòrdus, sarakstit tai, ka myusu, Latgolas, lasitoji pilnigi ju sa prostu.

Lai gròmotinia wigliok wysim bytu skaitama, es pasajemu jòs woludu un rakstibu drusku pormeit, atstodams jòs saturu gondrejž bez porgrùzibas.

Šos gromotinias nusaukšona sùlej disgon daudzi. Un patiši, jímā naw nikas izdumots nu golwas, bet pajemts kai nu cytu molu, tai i nu myusu molas zemniku dzeiwer. Orzemes zemniki dzeiwòja taidā pat tim-

sibā un nabadzibā, kai i myuseji. Bet nyu, par pimaru, Danijas zemniki dzeiwoj bogoti. Par kù tai? Par tù, ka sytos, mekleja celia, pa kuru idami tyka pi monta. Tys celš, kuru jī atroda, ir parodits šimā gròmotiniā del myusu zemnikim. Jo mes isim pa tom stygom, pa kurom goja cytu molu zemniki, mes ari tiksims pi bogotibas, lai gon mes i cytā walsti, cytā „kenesti“ (kai liauds soka) dzeiwojam.

Losat, zemniki, šu gromatiniu un kupā sagojuši spridit par jōs padùmim. Porspri-
duši, pyulejatis kù pigim spakim iwest pi
sewis tù pašu. Jo stròdosit wysi wìnu
witu, kùpā, tad, ticit, nòksit pi monta, pi
gaismas, pi labklojibas.

Tad jums byus wiglokas dinas: byus
jauka dina wokorâ, jauks byus
myužs i wacumâ.

Önt. Skrinda.

Sibirê, 2 Oktobrî 1910 g.

1. Zeme — liauzu barotaja.

Latvišu tauta — zemniku tauta. Cik toli wèsture min latviša wòrdu, tik sen jej ari stosta par latvišu labibas drywom, par dyumu rejom, par latvišu skòbù rudzu maizi, mižu un kwišu plòcinim, sirim un golā par mistiniu aba altiniu. Skaitùt sensenejùs stòstus par latvišu tautu, par jòs dzeiwi un irodumim un werùtis uz tagadejom latvišu solom, — josoka tù, ka godu symti un tyukstušas moz kù te ir pòrmejušas.

Zemes styuritis, zyrgs, gùtinia . . . ti beja latviša lapnumis un priks goda tyukstùšas atpakal'; tys ari myusu dinôs. Wysod tai beja, ka latvišu dzaltonite ar sowom dzismem kairinoja tù „dyžanù orojiniu, kam bej' slaiki kumelini“ un ka latvišu jauneklis sew izredzeja taidu liaudawiniu, kura beja loba lùpu barotaja. Tautas dzismes un pòrsokas wysod stòsta, ka latviša klètī natryukst maizes, apeiniu, mada; ka latwites klàwâ pylns pyupaliniu, telišu raibališu, wuškiniu un siwèniniu-rakacišu. Seniok latvišu jauneklis mòceja dabot sowai rùtai cauniu capuri, atnest nu meža rubynu (rubuli); jam patyka skatitis, kur

kaitej leidacinia, kur azarā jauc dyuni raudawinia. Ari myusu dīnōs jis nabytu tik laisks pa walias šaltim uzmest plačā medinika blisi wai ari imērkt yudenī teiklu, jo tik win tys byutu winiam liauts. Ar wōrdū sokūt, latwits nu laika gola saaudzis ar dzimtenes kolnim un palejom. Tāttawū nūpādotas un jū swidrim nūsātas drywas un stygas del latwiša ir dyžan lels dōrgums. Jo kaidas zemes apdzeiwotōjs korsti pisaker pi zemes, tad tys ir — latwits.

Kai tad ari namiliot tò, kas gods godā apber tewi ar wysaidom dowonom, kas baroj un pawoda cylwāku nu bārna kōjas leidz kopam, kai mýusu tāwi dzidoja:

„Lai dor' lobu, kas dor' Jobu;
Zeme dora wysu lobu:
Jej dūd ēst, jej dūd dzert,
Winia globoj auguminiu.“

Na tik win zemkūpēja priks ir jō tei-rums, jo dorba augli. Na tik win orōjinš pats baula un pōrteik nu zemes bogotibu swētibas. Jis snādz maizes riciniu un baroj wysus nabogus, wysus a matnikus, omota weirus un pilsatu dzeiwo-tojus. Zemkūpejs, tai sokūt, ir wysas pasaules maizes tāws. Kad pylna klēts zemkūpiam, tad naw cytym jōbādoj, kad nūmērsi bodā; kad nowa maizes zemkūpiam, cytym ari nowa kur jōs jemt.

Nu šito redzim, ka zemes kūpšona ir dyžan lela lita. Zemkūpšonas wai-

cojums ir na tik win orōjinia, bet wysas sabidribas, wysu liaužu waicojums; lai gon, saprūtams, intereses pi sowas dzeiwas, un milibas pi sowa dorba wyswairok ir pašam zemes orojam.

Lai gon zemkūpejs wòrda pylnā nūzeimē ir pasaules maizes tāws, tūmār myusu dīnōs redzim, ka daudzi zemkūpiu, jò nāmērst bodu, tad ar lelu tryukumu kuliaš nu dīnas uz dīnu, nu goda uz godu, cikom daudz ir taidu liaužu, kas pi zemkūpšonas ni pērksta naw pacaluši un bauda na tik maizi, bet wysaidus gordumus.

Jo swižam acis uz myusu solom, tad radzam, ka tryukums tī wolda lelā mārā. Kot latvišu orōju ticiba un miliba uz zemi pa wacam ir lela, kot jù rūkas pi dorba naw slynkas, bet turiba pi myusu zemnikim — zemkūpim ir rata wišnia.

Kur turiba, tur labklojiba. Bez turibas, bez monta, bez materijalim leidzeklim na-waram tikt pi gora apgaismošonas. Tai tad, jo gribim runot par latvišu tautas, zemniku tautas, labklojibu, — pyrmā witā joizcel waicojums: Kai pacelt zemkūpšonu myusu solōs?

Jo spēsim atsacit uz šū waicojumu, tad byus atrosts tys celš, kurs myusus wad uz turibu, uz montu. Kas moces pacelt zem-

kùpšonu sowâ teirumâ, tys atrass atslagu sowai turibai, sowam montam.

Cytôs zemês zemniki jau atroda celiu, kai tikt pi monta, pi turibas, jù zemkùpiba augsti stow. Jim nikas celia narodeja: ji paši jù atroda. Atroduši tù celiu sew, ji naslèp jò ari cytim. Šej gròmotinia pastostis sowim lasitojim, kai swešu zemiou oroji dzeiwoja pa tymsu un kai tyka uz tù celiu, pa kuru idami, dagoja da turibai. Simâ gromatiniâ zemniki lasitoji atrass, kaidûs pynaklûs ji paši atsarun tagad un kai tùs pynaklus saraustit, lai tikt uz prišku sowâ dzeiwê.

2. Kodel zemkùpim gryuti laiki?

Wyspyrmok parunosim par tù, nu kò celias ti imesli, kuri atnas zemnikim—zemkùpim gryutus laikus. Jo mokesim jùs atrast, tad mokesim sprukt nu jim waliâ.

Godu diwidesmit atpakal'. myusu dzimtene beja teira zemkùpšonas zeme: nabeja jimâ ni zawodu, ni fabriku; wysi liauds pòrtikšonu dabòja tikwin nu zemes. Zeme beja winigajs bogòtibas olùts kai del zemnika, tai i del kunga mujžinika. Zemniki ède sowu pelnetu majzi; nu jim jème ari kungi sowu daliu. Tam laikam bezmoza wyss, kò saimestibâ wajadzeja, tyka izgatawots pašu rùkom: napèrka drèbu, saimestibas litu un dorba reiku. Wysu tù pagatowaoha zemniki paši. Pats par sewi saprù-

tams, ka tūlaik napastòweja tik lela tèrdziba, kai tagad. Jo ikwins pats del sewis war pagatawot, kam tad pèrkt nu cyta? Un jo naw pèrceju, tad tèrdziba nawar uzplaukt. Taidu. kòrtibu sauc — naturalas zemkùpšonas saimestibu. Pi taidas kòrtibas cylwaki dzeiwoj pa cimim un solom. Moz jim kùpigus darišonu; ikwins pòrdzeiwoj pats par sewi. Kai dzeiwoja un stròdoj tåwu-tåwi, tai dzeiwoj un stròdoj dali un jù bärni. Dzeiwe jim pait mìrigi godu nu goda. Pate saimestiba ari teik wasta pa tåw-tåwu pasòkumam: kai ji sadaleja teirumus zam sèjumim, tai tû dora ari jaunokas paaudzes; ar tåw-tåwu arkliniu — starainiti teik aprušinoti teirumi godu nu goda.

Naturalas zemkùpšonas saimestiba n amekleja nikaidas školas. Dzymdynotoji paši móceja bärnus dzeiwé un dorbâ; ar tû i pityka. Jo sòka runot par školom, tad liauds nasaprota, kam jos wajadzigas. Nareši dagoja dzérdet: „Myusu tåwi dzeiwoja na slyktok par mums; ji nabeja nikaidôs školôs gòjuši“. Saidus bolsus wel šu boltu din dabosi dzérdet pa latwišu solom, kur naturalas saimestibas pàdi wel skaidri radzami. Liauds tur wel tik tymsi, — nasa-prùt, ka zinibas gaisma šitamus laikus na mozok wajadziga, kai èdins un dzérins; myusu zemniki ir wel tik naapzinigi, — naprùt tò, ka kùpigim spàkim war padarit lelas litas; bet ikwinam

par sewi dzeiwojut un strödujut tagad gryuši pastòwet. Kungim tys nadora golwas sòpiu, ka zemníki nasadžan pèc gaismošonos, pec kùpigas, wai kai soka, sabidriskas dzeiwes; tad kungim lobok stòwet par sowom priwilegijom (sewiškom jim dùtom tisibom); par zemniku tymsu prótu kungi war tik pasasmit: tymss, naškolots cylwaks wysod ir pazemigoks un paklausigoks; tymsu, namocitu daudz wiglok izkolpynot sew par lobu, na kai sapratigu, školotu cylwaku. Na par welti Amerikâ pyrmok, kad ti pastoweja kolpu laiki, beja aizlīgts ar nòwes sùdu mòcit wòrgim (tys ir kolpim) nègerim wai indišim gròmotu skaitit wai rakstit.

Senejūs laikūs, kad wyspòri beja naturalas zemkùpšonas saimestiba, tad patiši wareja pòrdzeiwot bez školas. Myusu tàwu-tàwi un tàwi tai pòrdzeiwoja. Bet wai nawar i tòliok tai pat dzeiwot; un jo nawar, par kù tad?

Es dùmoju, ka myusu zemníkim nawajag daudz stostit, ka laiki del jim atnòk slyktoki un slyktoki.

Jòdumoj, ka zalta dinas mums jau tòli aiz muguras. Tù redz ikwins, kā mes nawaram wairs tai dzeiwot, kai dzeiwoja myusu tàw-tàwi. Tys nabytu taisniba, jo es runotu, ka myusu laikūs zemkùpejs nawar dzeiwot tik pat labi, kai myusu tàwi dzeiwoja. War gon, jo zemkùpia tisibas nabyus sašaurinotas, jo saimestiba tiks wasta tai, kai tò meklej nyweji laiki.

Bet tys ir gon taisniba, ka zemi ap-stròdujùt pa tàwu pasòkumam, tagad nawar tik labi dzeiwot, kai seniok. Kopec tad na? Imesliu tam daudzi.

Wyspymok tys, ka liaudim pasawai-rojut uz ikwina oròja iznòk pamoz zemes. Agrok, kad beja moz cyl-waku, ikwins pec wajadzibus pajème sew loboku zemes gobolu, par daudzumu nimoz narunojút. Drywas tulaik dewe wairok augliu; zeme nabeja nùsyukta, nùlisynota, kai tagad; napraseja tik daudz màslu un tik ryupigas izstròdošanas, kai myusu dinôs. Un tymûs laikûs màslu ar' beja wairok, jo natryuka pliowu un ganibu; ikwins wareja audzynot un uzturet papylnam lùpu.

Tagad tikt pi zemes gabalinia — gryuta lita. Saiminikim jòs ir moz, un tej pate nupustita izdùd mozu ražu. Tagadejûs laikûs pòrok moz ganibas un pliowu.. Nu kò myusu zemkùpim jemt maslus del zemes uzlobošonas? Agrok na mozumu pardzeiwošonai atnese zweja un mediba, bet myusu laiku zemkùpiam tys nawa breiwi. Kas agrok dzérdeja par molkas, bolku un cytu kùku pèrkšonu? Tagad i zòliu saujinia del lùpim jòsamoksoj ar sudobra naudu . . . Atgoja cyti laiki, atgoja cyti apstòkli.

Te piwasti imesli ikwinam radzami; jùs pazeist un sajyut kotrs zemniks.

Bet daudz leloki un swarigoki imesli myusu zemkùpiu gryutajim laikim ir ti, kuri myusu solôs isalauž nu òrines, kuri naw tik wigli saprùtami un acim radzami. Lai zynotu, kù darit, kai karot pret jim, wajag winius pazeit.

Cylwaki sòka ražot aba izgatawot litas na tik wìn del sowas wajadzibas, bet ari del cytim. Tai zemniks izaudzej wairok labibas, lync, nakai wajadzigs del jò saimes pòrtikšonas. Šítù padarit jis pa daliai ir pispists, par tû kad ar sowu dorbu jis nawareja pats sagòdot wysu, kas winiam beja wajadzigs. Kur, par pímaru, beja jemt dzelzi, soli? Tu wajag imeit pret cytim paša ražojumim, wai jònùpèrk. Pèrkt war tik par naudu. Un naudu zemniks daboj tik tad, kad pordud sowus ražojumus. Jo winiam napiaug labibas wai napasaweic ar lùpim, tad jis pi šom wajadzigajom litom teik preces pòrmeidams wai sowas likòs litas pordùdams un wajadzigòs pèrkdam.

Tai pamozam isasòce jauna saimestibas kòrtiba — preču pòrmeišonas aba tèrdzibas saimestibas kòrtiba. Naturalòs saimestibas laikâ cylwaki stròdoja wînigi del sewis; tagad ji sòka stròdot ari del cytu wajadzibom — ražot preces del pòrdùšonas. Par dabotù naudu tad pèrka del sewis wajadzigòs litas.

Leidz ar tèrdzibu cèles lelas pilsàtas ar fabrikom un „zawodim“. Daudzeji cylwaki

sagròba sowôs rùkôs pulka naudas — lelus kapitalus. Cylwaki, kam ir pulka naudas, kurus sauc par kapitalistim, stòjos agrokù kungu witâ. Ji sapèrk zemi, cel fabrikas, lai waratu ražot pulka preču (tys ir tawares) un tûs pordùdut saraust wairok un wairok naudas — lelokus un lelokus kapitalus. Ji taisa dzelžcelius un lelus kugius, lai sowas preces izwodotu pa wysom molom, lai sowôs rùkôs sagròbu wysus pasaules tèrgus. Kapitalisti naw waira spisti paši stròdot, bet pijem stròdnikus, kas jim kolpoj, wysleidz, kai agrok wòrgi kolpòja sowim kungim. Šitaidu kòrtibu sauc — kapitalistisku kòrtibu aba kapitalizma saimestibu.

Leidz ar kapitalizma pìaugšonu wysi cylwaki sasadaleja diwejôs daliôs: wina dalia — bogotî kapitalisti aba buržuji; ûtra dalia — stròdniki, kas pòrdzeiwoj nu sowa dorba. Cytaiz sokùt, tagad cylwaki sasadola diwejôs klasôs. Šitòs diwejos klasas ir pretejas wina ûtrai. Ikwinai ir sowas intereses, sowi nudûmi. Kapitalistu aba bogotniku klasa gòdoj, lai stròdniki wairok stunžu dînâ del jim stròdotu, lai mozok bytu jòmoksoj par jù dorbu, lai leloku pelniu dabotu uz precem, kuru pòrdùd uz wysom molom. Stròdnikim otkon gribis mozok stunžu dînâ stròdot, wairok pelnet un lèšok pérkt wajadzigòs preces. Uz kotra sùlia stròdniki redz, ka nawar sadaret ar kapitalistim. Par tû ari wysôs pasaules molôs kapitalisti un

stròdniki wad myužigu karu. Wini meklej sowa, útri otkon sowu lobumu napadud.

Tai tad mes radzam, ka dzeiwošona myusu dinōs nawa ni pa-wysam pileidzynojama dzeiwo-šonai agrokūs laikūs. Agrok dzeiwe symtim godu stòweja uz witas; nikas jimā napòrsameja. Tai pat dzeiwoja un wede saimestibu wina paaudze, útra un treša. Tagad, kapitalizma laikūs, gondreiz kotra dina atnas mums kù nabejs jaunu. Kapitalists izgudroj jaunu mašinu, laiž jù dorbā, stròdniku witā; bet stròdniki palik bez dorba. Tai sowom acim redzim, ka sèšonas, pliaušonas un kulšonas mašinas na winam win stròdnikam ir atjēmuši dorbu un pelni, bet kapitalistu mokā caur tū ilece na mozums skaniušas naudas. Nu mirigas un bezryupigas senejōs saimestibas wes-šonas tagad moz kas atlyka. Napiteik wairs ar tåwu podùmim. Tagadejūs laikūs wajag ikwinam sowa pat próta, sowas pat zynošonas.

Dažs nu myusu lauku saiminikim uz šitu pateiks: „Kaida man darišona ar kapitalistim?! Ni es kapitalists, ni stròdniks, kam pi kapitalista jòmeklej dorba. Dzeiwoju es pats uz sowas zemes un stròdoju dorbu pats par sewi un del sewis. Atis loboki godi, gon labi dzeiwošu tòliok.“ Tys tisa, ka myusu saiminiki nawa nikaidi kapitalisti un ròdös taišni napòrdùd ji sowa

dorba spāka kapitalizmam. Bet lita ir tej, ka kapitalistiskò körtiba uz zemniku dzeiwi jù dīnas, jù lelokudora ispaidu. Breiwi myusu zemkùpiam tagad gaidit loboku godu! Ti naatis, jo zemkùpejs pats nagòdos, kai idabot lobokas dīnas sowā sàtā. Kapitalizms ir teicis spēcigu wòrdu ari uz zemniku saimestibom, uz myusu solom. Jo kas nagrib sowu saimestibu west pèc jaunu laiku mudes, tū dzeiwe nütisoj ar püstu un bodu, tys teik kapitalistu, bogotniku rükôs.

Kapitalistu rükôs ir lobokò zeme, lobokòs pliowas, wysi meži, yuden un.. wysas priwilegijas aba prikšrucibas. Tamlaikam solu zemkùpim jöpördzeiwoj uz šaurim, lauku styūrišim, un na tik jöpördzeiwoj plykim pašim, bet wel jöuzaudzynoj bärni, kuri taipat kolpos kod nabejs kapitalizmam, — jöpabaroj wacumâ dzymdynotoji un cyti naspēciniki, kas pa lelai daliai palyka na-warigi pi kapitalistu dorba. Bet kapitalizmam ar tū win wel napiteik. Jam wajag wairok un wairok; jis grib nüreit wysus seikùs preču ražotajus, leidz ar tū i solu zemes kùpejus. Kapitalizms grib wysu sraust sowôs rükôs.

Jau pyrmok redzejom, ka agrokûs laikûs zemkùpejs wareja pardzeiwoj wins pats par sewi. Tùlaik nabeja jomoksoj nikaidi nüdukli: aizgója zemniks uz muižu, atkolpòja kungam, aiznese jam nazcik wylnas, mada, wai cyta, ko ikoroja kunga sirds, — tys beja wyss. Cikom beji dzeiws, tikom kolpoji; kas

atsagadeja loboks, tū atdewi kungam un beji prīcigs, ka „dīna wokorā, myužs wacumā“. Škola tulaik del zemnika beja swešs putns, na dyžan wajadziga līta. Naudai tulaik beja moza nuzeime; gondreiž wareja iztikt i bez jōs.

Bet na tai tys ir tagad. Nyu wagag naudas del wysaidim „sborim“, del barnu škološonas, del dažaidu lītu nūperkšonas un cytom wajadzibom, bez kurom nyu dzeiwot nawar. Lai tikt pi naudas un lai apmirinot sowas wajadzibas zemnikam gribut nagribut joražoj preces (tawari) del pordūšonas, lai tej bytu labiba, lyni, pins, swiksts wai galia.

Šite solu zemkūpejs i sasateik ar sowu pretiniku-kapitalistu; jis sasadur ar sowu sōncensi aba konkurentu — lelsaiminiku.

Kapitalists-zemkūpejs ražoj daudzumā sowas preces un, pōrdudams jōs, aizjem lobokūs tērgus. Wairumā ražodams, jis war ari preces lobok apstrōdot un wigliok apmirinot tērga prasibas. Ikwins milioj pērkt lobu un pirostu preci.

Tai pilsatā es tyku redzejis, kai pōrdud kapitalists un kai solu zemkūpejs sowas ražotas preces.

Pimāram, pastostišu, kai tys beja ar galias un swista pōrdušonu.

Atwede uz pilsātu nazcik muižinika cyuku, sywānus un pōra bērkowu swista. Gali atdewe misnikam, kas pec agrokas nurunas samoksōja lobu cenu un palelija:

„Loba galia: ni pòrok tukla, ni lisa — prìca ar taidu endelet!“ Swists beja cybôs. Jù pajème swista pòrdeweis. Cybu attaisejis winš teice: „Dzaltons, kai saulite! Gords! un tyulit dalyka jam rokstu: „Wyslo - b o k a j s“.

Na tai gója zemniciniam, kas taipat beja atwedis uz pilsàtu swistu un cyukas galiu. Jam nabeja zynonis, kas pajems jò preci un cik par tû moksos. Pacitigi winš gaideja pérceju.

Dagòja kaids galias pèrcëjs wai kupcis, pasawèrè cyukâ un pasaceja: „Tauku pyka! kaida te galia?!” Par sywanu jis nùsaceja: „Kauli un òda . . . taidus jau sàtmalê mat.“ — Cyts galiu izpèle, ka tej sliki apteireta . . .

Swista pèrcëji nicik napaprîcynoja naboga zémnika. Šam swists likas nasmuks, raibs; tam tys naw labi izskolots, skòbs; cytam syurs un ryugts . . .

Tik pi paša wokora zemnikam pasalaimēja sowas preces par nîka moksu izmeit naudâ.

Naw nikais breinums, ka winam labi pasaweic ar pòrdùsonu, útram na. Kapi - talista muižinika rùkôs zyno - šonas un pidzeiwojumi. Mòcits lùpu kùpejs nùbaroj lùpu tik tòli, cik tèrgs to prosa; mòcits mùderniks (pakters) uz reizi wairumâ apstròdoj swistu, dalik jam lobu smòrdu un perwi wai kròsu, ka wysi labprot jù pèrk. Zemniks tamlaikam baroj baroklius, cikom ir ar kù barot. Un kaids

tad breinums, kad galia winreiz par daudz tukla, ûtrreiz par daudz lisa. Solu saimnicas, lai dizyn cik gribatu, nawar izgatawot tik loba swista del pòrdùšonas, kai muižôs. Jau tys ir liaunums, ka jös ikdinas daboj tik pa lasitei krèjuma. Cikom sasakrój tik daudz, ka war kult swistâ, krèjums jau saryugst, saskòbst, un tad ar mozgošonu gryuši atjemt swistam nalobù smoku. Cikom spanits (kérne) teik pylns, swists jòkul' wairok reižu; bet tai kai swists reizem iznok dzaltonoks, reizem boltoks, skotutis pa ganibai un baribai, tad naw breinuma, ka spanitî swists wysod ir raibs. Del smòrda un kròsas dalikšonas zemnikam tryukst zynošonas. Tai zemniku preces — swists un galia uz tèrgim pilsàtôs teik wòji pèrktas un liuti moz samoksotas.

Tys pats i ar cytom precem. Zemniks wysod palik zamok kapitalistam un pi tam ir padùts kupču izsyukšonai. Kuids tad breinums, kad zemniku inòkumi ir tik mozi, ka jù napiteik, lai segt pašus golwonus izdawumus.

Kapitalistiska kòrtiba galigi spiž òrâ señejù naturalù zemkùpšonas saimestibu un podora winiu myusu dinôs naderigu, naispejamu. Ticiba uz lobokim laikim palik arwinu tymsoka un drùši win jej nadùs nikò, cikom lobokas dinas nabyus pajemtas pašu solu zemkùpeju kùpigim spàkim.

---

3. Kai tikt ḥrâ nu slyktim laikim?

Bet kù tad myusu oròjim jodora un kai jodora?

Dažs lobs zemniks ir porsalicynojis, ka jò saimestiba pi tagadejim apstòklim na tik nait uz augšu, bet arwinu sleid uz leju; apstòkli nicik nateik loboki, bet dreīzok palik slyktoki. Bet jis ir dzérdejis par cytom zemem, kur, jo na pins un mads upēs tak, tumār i sasadzeiwot warūt dyžan labi. Daudzi ari jemas meklet laimi, meklet zalta laikus tôlejōs molōs, kur, kai dzèrdis, pulka breiwas zemes. Ti ir myusu bròli, kas pòrsacel dzeiwot u z Sibiri un cytom tôlejom Kriwijas molom. Jì dùmoj, ka cytā molā wares atrast loboku dzeiwi. Jì tic sowom dorba rùkom un, lai gon gryuši pamest Dzimteni, rodus un draugus, dùdas svešumā, lai ti nùdybynot dzeiwi un izkarot lobokas dinas.

Bet na par welti myusu tåwi runoja: „Kur myusu nawa, tur teli madu dzer“. Jauka zinia pèc stòstišonas, jauka mola pèc aprakstišonas, bet na gluži tik jauka patisibâ. Gon daudzi breiwas zemes Sibirijā un cytōs Kriwijas molōs, bet ti ari daudzi wysaidu mums nazynomu, naparadzatu liaunumu un gryutumu, ar kurim tines oròjim gryuti ir spàkotis. Naparosts gaiss, klimats, zeme un cyti apstòkli nùmòc aizgojeju misu un goru. Daudzi izgojeju izšķiž dzimtenē ikròtu montu un atbrauc atpakał' par nabogim.

Šiti liaudis ir pīrōdijums, ka nu gaisa, un seviški myusu laikūs, zalts nakreit, ka zemkūpja—strōdnika inaidniks kapitalists jam wysur ir priškā. Kapitalizms izplētis spōrnus par wysu pasauli. Nu jò izbēgt nikur waira nawar. Winu litu tikai war, — tys ir stōtis kapitalizmam ar prōtu pretim. Bet šitù lobok padarit dzimtenē, kūpā ar cytym tautaš brōlim. Aizceliošona zemkūpim naatness loba, bet gon tik pūstu. Jej wojinos spākus, izškiss montu — wairok nikò.

Runojūt par saimestibas pacelšonu myusu solōs, mums gon acis jopagriž uz òrzemi, uz tom kenestim, kur kultura un kapitalizms pyrmon uzplauka. Ti zemkūpeji jau sen pōrdzeiwōja tù, ap kù mes tik tagad grūzam sowas golwas. Ji daudz cīte, daudzi nu jim izputēja, bet daudzi ari atroda eistus celius, kai nustōdit sowu saimestibu un tai na tik nusaturet, bet wel i uzplaukt kapitalistiskūs laikūs.

Lobs paraugs ir bez moza tys pats, kai paša pidzeiwōjums wai atrodums. Par tù ari parunosim, kù padareja òrzesmes zemni ki del sowu saimestibu pacelšonas un kaidi jim beja panòkumi.

Daudzi ir izsacejuši dūmas un jemas pīrōdit, ka seikòs saimestibas kapitalistskajūs laikūs ilgi nawaresit pastōwet, kad kapitala priškā jōizput zemnikim — solu saiminikim, ka šim padejim golā nikas cyts

naatliks, kai pamēst sowu saimēstību un it pi kapitalista (bogotnika) par dinas strōdniku, par olgodzi, kai tū dora strōdniki pil-satōs.

Ir tīsa, ka jau tagad nawins zemkūpejs pamat sowu saimēstību un pōrit strōdot fabrikā. Tys ari tīsa, ka tī winš pelnej caurmārā pusūtra un diwejus rūblius dinā. Solā dzeiwojut jis tō nanūpelnej kūpā ar wysu sowu saimi.

Bet naw jōdūmoj, ka par tū wysi solu saiminiki tai pamess sowas saimēstibas un is pi kapitalistim dorba maklatu. Cyts napadaris tō, jo i bodu nūmērtu. Kas nawa pats zemkūpējs, tys nazyna, cik meils un dōrgs tāwtāwu nūmeits un swidrim nūsāts lauks del solu zemkūpia. Wysas orōja dūmas pōrjem jō saimēstiba. Nawa mērklia, kad winš par tū nadumotu. Tej tokš ir jō paša saimēstiba, jō pasaule! Ar jū saistitas wysas ceribas, wysi priki, wysas bādas. Ar sowu zemi zemkūpējs, tai sokūt, saaudzis nū pat bārna kōjas. Sewiški tū war pasacit par latwiti zemkūpi. Lai solā jam dizcik gryuši, jis palik uztycams zemei. Jo pat myusu zemnīkim kas apgowlotu, ka seikōs saimēstibas izniks, jū witu aizjems kapitalistu saimēstibas, myusu zemnika tys naatraus nu zemes.

Par prīcu zemnikam waram pateikt, ka jō ceribas (nūceja) naw bez imeslia.

Dzeiwe un apstökli rōda, ka seikū saimēstību skaits nait mozumā,

bet wys piaug. Kapitalisti gon izputynoj daudz seikù saiminiku, sagròb sowôs rùkôs zemi, bet tad otkon tù pašu izrentej un pòrdûd seiksaiminikim, kas saimestibu wad pèc jaunas kòrtibas un war pastòwet. Tys nûteik wyswairok tymôs zemêis, kur zemniki uzloboj sowas saimestibas, kur jim na tik naw jòsabeist nu izputešonas, bet kur ji palik par konkurentu kapitalistam un pòrdzeiwoj lobas dinas, daudz lobokas, kai myusu tawi sowâ laikâ redzejuši. Tai tys ir Danijâ, Italijâ, Holandê, Belgijâ un cytôs zemêis.

Šitys apstòklis piròda, ka solu zem-kùpiam nawa jòsabeist par sowu byušonu wai pastòwešonu, jo tik jis war pasadut un turetis pi jaunim apstòklim, jo jis war pacelt sowu saimestibu tai, kai tò prosa jauni laiki. Bet pa wacam saimestibu west tys zeimoj — izputet.

Cyts warbyut padùmos: „Kù myusu solâ war padarit?! Cytôs zemêis tys warbyut cyta lita, bet na pi mums, kur smylga uz teiruma naaug. Lai parauga šite tys pat runotojs kù padarit! . . .“

Gluži tai pat dûmòja un runòja zemniki cytôs zemêis; bet ji golâ atroða, ka ar zynošonu un lobu gribu daudzi war panòkt; pat uz lisokò teiruma war brei-numus paròdit.

Kad cylwaku apjem liauna sérga (tys ir slimiba), tad biži win jam gaist kota ceriba uz weselibu. Un tisa: jo jis teik pamasts

bes wyskaida paleiga, tad gols klòtu. Tys tai biži nùteik. Bet myusu dinôs moz ir taidu liaužu, kù winu wai útru reiz loba zólešona nabytu nu kopa iżròwuse. Na ikwins prùt zólet. Te wajadziga sewiška z y n o š o n a. Par tù i ir mòciti weiri — doktori, kas slimibas atgriž molâ. Ji ap-sawer sliminikus, atrùd waini, dùd podùmus paroksta zòles, un sliminiki, izpildidami dütùs doktora padùmus un zòledamis ar parakstitom zòlem, palik wasali.

Kas izglòbe šitùs sliminikus nu nòwes un izneikšonas? Tej beja doktora z y n o š o n a un paša sliminika l o b a g r i b a, kas dareja tai, kai beja pisacits.

Runojùt par slymù cylwaku, man isatak protâ ari myusu solu saimestibas. Naz' par kù man gribis jòs pileidzynot slymam cylwakam.

Saimestiba, kura naît uz prišku, nawa weseliga; bet kura jau it atpakal', par tù drùsi win war pasacit, ka tej ir slyma. Teirums, kur agrok labiba wilniot wilniòja, bet tagad i lòga smylgas nanas, wai tys naw skaitams par slymu?! Jo zemniks par sowim ražòjumim daboj daudzreiz mozok, kai kapitalists, wai tad nawar dùmot, ka taida solu saimestiba ir slyma?! Saprùtams, ka myusu solu saimestibas olktin olkst pèc lobim podùmim, ka myusu maizes tåwu teirumi jau sen prosa lobokas apkùpšonas un, golwonajs, z ò l e š o n a s. Dùmoju, ka šitajā litâ niwins man pretim narunos. Te wyss skaidrs, kai uz dalnas.

Myusu solu saimestibas ir slymas un slymas dyžan lelā mārā. Kad jōs pamest bez paleiga, tad gols nawa tōli.

Bet kas tad lai paleidz pi slīmibas nūgrizšonas myusu solu saimestibās? Kas jōs lai pacel nu nōwes gultas? — Nikas cyts, kai zynošona un lobā griba.

Labi, kad sliminiks pats zyna, kai sewi zōlet. Tad jam nawa jōit del podūma pi cyta. Labi, kad zemkūpējs pats zynos, kai uzlobot zemi un sowu saimestibu. Tad ari niwins nabyus sows inaidiniks, un padaris wysu sowā lobā, ku win wares. Par tù napicišami wajag izplatit zynošonas myusu zemkūpiu wydā. Par lobu gribesonu nawajadzetu daudz runot. Tōs myusu orōjim natryuks, kōleidz jis zynos, kū un kai lobok padarit.

Zynošonas war izplatit wysaidim celim.

Wyswairok zinibas gaismas tautā sēj školas. Pyrmō lita, kas wajadziga — škola, tautas škola ar bārnim saprūtamū tāwu wolūdu. Tautas škola ar džymtu wolūdu lik bārnūs pamatu (fundamentu) wysaidom zynošonom, bez kurom dzeiwē nawar apsait. Školu apmeklejis cylwāks dzeiwē ar lasišonu un paša sewis mōcišonu war sasnēgt lelu izgleitibu, jo tik win uz tù dzanas. Bet bez wysaidas školas apmeklešonas tikt pi gora gaismas, pi zynošonom liūti gryuta, pat naspéjama lita.

Del zemkūpia wyspilnigokajs zynošonu

olùts ir zemkùpibas školas. Tì smalki
 izmòca wysus dorbus, kas nòk priškâ zem-
 kùpiam. Bet, golwonajs, tì moca izdibinet
 un pazeit zemi, wysleidz kai doktorus mòca
 izmeklet un pazeit cylwaka misas. Doktors
 zyna, wai misa slima, wai wasala, kas jai
 kaiš, kaida bariba misai wajadziga un kai
 slyma misa zòlejama. Tai pat mòcits zem-
 kùpis pazeist zemi. Izmeklejis zemi, jis
 tyulen pasacis, kai jù apkùpt: kai apstro-
 dot, kai mäsłot, lai jù padarit augligu;
 zemei mäsli tys pats, kas cylwàkam bariba
 un zòles. Na wysod un wysi cylwàki war
 litot winu un tù pat baribu; na wysas sli-
 mibas zòlejamas ar winom un tom pat
 zòlem. Kas winâ witâ atnas lelu lobumu,
 tys útrâ witâ dora liaunumu; kas winam ir
 weselibas bikeris, tys útram ir nòwes zòle
 (trucekne). Mòcits zemkùpèjs tyulen zyna,
 kò wajag mòlam, kò smiltim, kò jauktai
 zemei; kas lobok augs wînâ, kas útrâ witâ;
 kai sadalit sèju, kaidi palni wai sòli ikwinai
 sèjai un ikwinam laukam wajadzigi un kod
 jùs kaisit. Mòcits zemkùpèjs tyulen zyna,
 nù kò celias slimibas pi zòlem, pi labibas,
 dòrza saknem un augliu kùkim; jis ari,
 wysleidz kai doktors, pateiks, kaidâ celiâ tù
 slimibu izdzeit.

Bet šítös školas moksoj daudz naudas.
 Na jau war dùmot, ka ikwîns zemkùpèjs
 war jòs apmeklet. Cikom jòs beidz, pait
 daudz laika, bet myusu jauneklim nu mozu
 dînu jòsaker pi dorba. Del solu zemkùpim
 naw spižami wajadzigs, lai wini, cikom

stōjas pi sowas saimēstibas wesšonas, byutu nūbeiguši zemkùpibas školu. Tys byutu tik pat smikligi, kai kad ikwīnam cylwàkam hyutu jòizamòca par doktoru, lai waretu sowu misu slimibâ zòlet.

Myusu jaunekli, nu bärna dinom byudami pi dorba, isamòca stròdot na slyktok, kai tù war imocit kot kura škola. Jus naw wajadzigs mòcit, kai jótur orkls, iskaptis, kai jòsèj, kai jòjyudz zyrgs. Šitaidu zynošonu, kai jòs wyspòrigi sauc — praktisku zynošonu — myusu zemkùpim natryukst. Praktiskūs dorbūs jì paši war býut par školotòjim.

Bet myusu orojim tryukst tù zynošonu, kuras ir dawuši jaunu laiku izgudrojumi un atrodumi; jì nazyna, kai waldit par dobas spàkim; par pimaru, kai uzwaret sausumu, slapniumu, soltumu; nazyna, kai mòksligâ celiâ izmontot nikod naizsmeliamòs bogotibas, kuras atsarùn zemês; kai sagatawot sowas ražotòs preces del pordùšonas; kai pòrzynot pasaulia tèrgus. Wysas šítòs zynošonas, kò tryukst myusu zemkùpim, sauc teoretiskas zynošonas.

Teoretiskas zynošonas war montot šaidâ celiâ. Jò zemkùpejs prùt skaitit, jò winia zynošonom školâ wai kai nabejs cytaiž pasòkums lykts, tod jis liùti daudz warès montot nu ziniskom gròmotom. Zini-skas gròmotas par zemkùpibu snàdz pamòcibu, kai winu, kai cytu lìtu lobok padarit; winias ari pasoka un dud paraugus wai pi-

mārus par kù tys tai un na cytaiž. Nù ziniskom gròmotom war izskaitit, pimàram, kai uzlobót pliowas, laukus, dòrzus; kas wajadzigs taidas, kas cytaidas zemes māslošonai un t. t.

Bet ar ziniskom wìn gròmotom napīteiks. Gròmotu pàr zemkù-pibu ir dyžan moz. Latgolas latwišim tik pat ka nikaidu. Jo zemkùpejs byus tik tòli mocits, ka wares zinisku gròmotu skaitit un saprast, tad jam nòksis gryuši wajadzigù gobolu atrast. Pimàram, zemkù-piam wajag uzlobot pùra pliowu. Winš pérks gròmotu, kur byus runa „par pliowu uzlobobošonu.“ Bet tì izlykta pamòciba, kai pliowas apyudeniot, kai winiôs sèt un audzet, wai, kai soka, kultiwet lobas, del lùpim gordas zòles, bet nimoz nabyus teikts, kai pùra pliowas padarit sausas, kas zemkùpam šitajā gadejumā wyswairok wajadzigs. War nûteikt wel i tai, ka zemkùpis pipérks un izskaitis daudzi gròmotu un naatrass sew wyswajadzigokò padùma. Byus daudzi wysaidu lobu podùmu, bet tò, kù jis gribеja izzynot, nabyus. Toliok, na ikkotrs padums lobs ikkotrâ witâ. Wins un tys pat dorbs pì nawinaidim apstòklim nawinaidi dorams. Pi-màram, wiglò zeme na tai stròdojama un apkùpama, kai gryutò wai smogo zeme. Podums, kurs wìnā witâ atness lelu lobumu, ùtrâ jau na tik paliks bez wysaidas nûzeimes, bet wel war atnest liaunumu. Ziniskâ gròmotâ izlasitu padùmu dreiži wìn

war nalabi saprast (porprast), kas daudzreiz nūteik pi mozok izgleitotim liaudim; tad taisd dorbs izpūstis ari pašu ticibu uz zinisku rokstu lobumu. Tai tad ziniski roksti (grōmotinias), lai gon dyžān loba lita, bez kò niwīns sapratigs zemkūpejs napitiks, bet wini paši par sewi myusu solōs daudz kò napōrmeis.

Daudz leloka nūzeime ir laikrokstīm, gāzētom un žurnalim. Laikrokstu redakcijom zemkūpi war isyutit wysisidus waicōjumus, izstōtit sowas bādas; tad redakcijā, kas litu saprūt, war dūt paskaidrōjumus un atbildes. Laikroksti naizmoksoj tik daudz, kai zynošonu un gudrību grōmotas; waicojumu isyutišona ari nadaudz moksoj, un tai wajadzigajs padūms rūkā. Laikroksti wysur ir zemkūpim snāguši liuti daudz paleidzibas padūmu ziniā. Ari pi mums Latgolā winigajs laikroksts „Drywa“ snādz padūmigu rūku sowim bēdigim maizes tāwim.

Ira, zynoms, ari daudz gryutumu, kuri laikrokstīm nabyus spējami. Jau tys lels liaunums, ka na ikwīns zemniks prūt skaitit, na ikwīns prūt uzrakstit sowu waicōjumu un lyugumu del padūma uz redakciju. Daudz myusu solōs saiminiku, kas nazyna, kura wita jò saimestibā ir wyssōpigokò. Daudz saimestibu ir jau tik toli nāsleidejis, ka nawar zynot, nu kura gola isōkt lobošonas dorbu.

Te jau wairok lobuma atness — kursi. Kursi ir — uz laika zynomā witā sareikota

mòcišona. Uz zemkùpiu kursim sait uz naz'cik nedelem apkaimes zemniki, un tad mòciti weiri jim izstòsta, kas un kai dorams tajà, kas cytâ witâ. Kursu dalibniki war apraudzit winu, ùtru saimestibu, un tad cik war saprùtami pastòstit un paròdit, kaš labi, kas sliktji, kas un kai lobok padorams; kursûs ipazeistynoj ar lobokom labibu, zòliu un lùpu eilem aba sugom; kursûs paskaidroj, kas inesigok winâ, kas ùtrâ witâ, tajâ wai cytâ saimestibâ; kaidi dorba reiki (instrumenti) pagòdojami, kaidi dorbi jò-padora ikwinâ laikâ. Jo kò nazyni — pa-waicoj; jo kas nasaprùtams — paskaidros. Dòrguma ziniâ ari nawar teikt, ka kursi bytu naispèjami. Rublius 3—5 nažàlos niwîns sapratigs zemniks par padùmim un pamocèjumim, kas atness desmitreižu leloku lobumu. Latgolâ par kursim tik tagad teik gòdots.

Bet i par kursim war pasacit, ka ar jim wiñ napiteik, lai dreizâ laikâ pacaltu myusu solu zemkùpibu. Kursi, kai jau minèju, teik sataisiti uz laiku. Jì praktiskus aizròdejumus wares snègt tik par taidim dorbit, kas dorami kursu laikâ. Bet dorba laikâ, kad zemkùpim wyswairok padùmu un aizròdèjumu wajag, tad jau jim neikod kursus apmeklet. Bez tam, wins kursu apmekletojs wai klausitojs gribes, lai mòca par wiñu litu, bet ùtram, trešam tys laikam byus zynoms; laikam ar' nabyus wajadzibas tù zynot. Tai, wins gribes dzèrdet par pùru pliowu uzlobošonu, bet zemkùpiam,

kam taidu pliowu naw, byus moz intereses
šitaidu mòcibu klausitis, kawet laiku un
moksot naudu.

Ziniskas gròmotas, laikroksti
un zemkùpibas kursi paleidzes zemkùpiam
jò dorbâ un saimestibâ na mozok, kai
paleidz sliminikam pi jò slimibas zòle-
šonas.

Bet dzeiwe ròda, ka ar zinisku gròmotu,
laikrokstu un kursu win nawa gona del
nazkaidu sèrgu un slimibu nùgrizšonas.
Wajaga sowaidi izmocita wai tai saukta
speciala paleiga un padùma dewèja — wa-
jaga doktora.

Kas ir doktors pi cylwaka slimibu zòle-
šonas, tys pat mòcits zemkùpejs wai
agronoms del zemes uzlobošenos. Mò-
citi zemkùpj i wai agronomi wyslelokâ
màrà war paleidzet, lai myusu solu saime-
stibas pacaltu par inesigom saimestibom.

Doktori wyswairok dzeiwoj pilsatôs, par
tù, ka tî wairok liaužu, wairok pinòk ari
sliminiku del zòlešonas. Par sowu dorbu
doktors pajem moksu del portikšonas — nu
cyta sliminika pusrubli, nu cyta rubli un
atgriž weselibu, kas nawa samoksojama ni
ar kaidu naudu. Doktori dzeiwoj ari uz
laukim. Ir daudz taidu draudžu un po-
gostu, kas pijem un uztur sowu doktoru.
Šitù dora par tù, ka na ik reizes war
datikt pi doktora pilsâtâ, uz kurini daudzim
ir tòli braukt. Draudžu, pogostu doktori
ir pi rûkas, war paleidzet ikwinâ slimibas
gadejumâ un naaizmoksoj pòrok dòrgi.

Naesi wasals — aizej pi doktora, jis pateiks, kaida wainia, kai jödzeiwoj, ar kù un kai jözolej. Jo slimiba gryuta, tad war doktoru aicynot uz sàtu. Ti jis jau paròdis, kai tej wai cyta slimiba kùpama. Jo plotsos kaidas slimibas, tad doktors jau pyrmok teiks, kù darit, lai izbègt nu saslimšonas.

Tagadejús Iaikús zòlej na tik cylwakus. Tagad zòlej ari lùpu slimibas — ir sowi lùpu doktori. Labi bytu, ka niwinâ pogostâ lùpu doktora natryuktu.

Bet wyswajadzigoks myusu solôs ir „Zemes doktors“ — mòcits zemkùpis wai agronom.s. Pats par sewi saprùtams, ka mocitam zemkùpiam jödzeiwoj uz laukim (solâ), kur jis waretu snègt padùmus un aizròdejumus wysapleik, kur jis waretu nusawèrt, kù myusu solu saimestibôs joatmât, kù loboku joiwad. Šitaids zemes doktors wajadzigs sewkurâ pogostâ. Pogostâ, kur 300 (symti) učastku, daitu ikwînai učastkai moksot tik 3—4 rubli jo moksot sowam labdaritojam — mòcitatam zemkùpiam ap 1000 (tyukstûšu) rubliu olgas godâ. Un del saimestibas, kur mòcita zemkùpia — zemes doktora acs un padùms byus klotu, 3 wai 4 rubli ir smikla nauda.

Körtiga teirumu sadališona zam sèjom, pareiza zemes izstròdošona un wel wairok mäslošona, atness pelniu na tik desmitem, bet symtim rubliu. Tai pat zemkùpim daudz atnastu pliowu pòrlobošona. Tad

wel dyžan lela lita, kad zemkùpejs saprātigi stòsis pret dobas spàku uzkrisšonom, kai, pimàram, labibas un pliowu izsleikšonai, izkalsšonai, kustūnei un t. t. Un šitò wysa solu zemkùpejs pats par sewi nawar, kai nawar kurs kotris paleidzet slimibâ. Myusu solu saimestibas sauktin sauc pèc paleiga, pèc doktora i jòs ir slymas, liùti slymas. Pyrmok redzejom, ka myusu oròji dyžan milioj sowus tàwu-tàwu appàdotus laukus. Jo saslymst meils cylwaks, kurs tad nasa-steigs pèc doktora paleiga, lai atgrizt, meilajam cylwakam weselibu? Oròji — maizes tawi! jyusu teirumi ir dyžan slymi un gaida ryupigas kùpšonas un zòlešonas. Jyus tokš nasakawesit̄un pyulesitis par paleidzibu. Jyus nasaligsit aicynot doktoru—mòcitu agronomu, kas daris, ka jyusu lauki paliks weseligi, ka labiba jimôs wilniot wilnios un rudin zalta worpas uz zemi liks sowas pylnòs golwas! Tys naprosa nu jums nikaidas lelas zynošonas, naprosa ari pòrok izdùšonu, bet gon prosa lobas gribas un uzjèmiga, drusa gora. Gòdojit, ka jyusu grikešona napamastu jyusu kaunâ.

Lai paròdit myusu zemkùpim gotowus pimàrus, lai styprinotu winiūs ticibu uz sowu litu, pastòstišu, kai zemníku seikù saimestibu pacèle òrzemēs (cytôs kenestîs).

Kai pacele zemkùpibu orzemêš.

Bezmoza wysôs kulturas zemêš, kur win pastòw zemniku saimestibas, nòce pi pòrlicibas, ka zemkùpibas zinibas un lab-klòšonu inas zemniku sàtôs „zemes doktori“ — mòciti zemkùpi. Wòczemê, Francijâ, Belgijâ, Šweicijâ un Skandinawijas walstîs — Danijâ, Zwidrijâ un Norwegijâ — wysur ir darits wins un tys pats. Wysur „zemes doktori“ apit zemkùpius wai paši nu sewis, wai pi wajadzibas ataicynoti nù zemkùpia un saprùtamâ woludâ paskaidroj, paròda un pamòca, kai kotrâ saimestibâ izlitot zinibu, kai izmontot zinibas auglius. Jì sèj zinibas gaismu wysûs, pat tymsokûs cimu koktûs, kur daudz saiminiku, gona stròdigu, bet moz mòcitu, kas prosa na gròmotu, na kaidu gudru aprokstu, kuru ji nasaprùt, bet rādzamas un saprùtamas pamòcišonas, kura tamlaikam ir wajadziga.

Slowoni un interesanti ir wòrdi, kurus pasaceja wins nù pyrmajim „zemes doktorim“ Italijâ:

— „Kù tys paleidzatu, jo es zemnikam stostitu kaidu wilu prosa dòbulinš del

sowas augšonās, kaidas wilas (вещество) jis sawalk zemē nu gaisa un t. t. Cikom zemnīks tū saprostu, jò lùpi bodā nùsprògtu, jis pats ari diž' cik byutu pi dzeiwibas. Bet kad es pasoku — del dòbulinia lauka māslošonas wajag izsèt superfosfatu — jis bez lelu pyuliu tū podora. Lai gon winš par stodu augšonu un baribas uzjemšonu daudz kò nazynos, bet dòbulinia lauks lùpim baribas dūs papylnam. Nòkušūs godūs ari labiba dūs lobu ražu del jòs sagatawotā teirumā “.

Šitim wòrdim ir dzilia taisniba. Solu zemkùpim wairok wajadzig i gotowi aizrodējumi, gaiši saprūtami padūmi, na wysi zinibas seikumi wajadzigā litā. Paroksti jim recepti del zemes, un solu zemkùpia teirums byus weseligs uu atness na slyktoku ražu, kai kad jò saiminiks pats byutu izgōjis augstoku zemkùpibas školu

Naz'cik godu atpakal' na lobok, kai nyu pi mums, zemkùpiu lita stoweja ari Italijā Par tū parunosim garok par — Italiju.

Italija, war teikt, ir zeme, kura pòrteik nu zemes kùpšonas. Nasawerùt uz wysu ryupnicibas uzplaukšonu, zeme baroj tur leloku dzeiwotoju daliu. Zeme atsarùn bez moza nalelu, taidu kai myusu, saiminiku rùkôs. Muižu sawiniki aba eipašniki tur tai pat, kai i pi mums atdùd sowas zemes wai uz pusgryudu wai uz rentes. Siti seiki saiminiki ari wede sowas saimestibas tai kai

beja pasòkuši nu myuža gola. Wel tagad atrassit Italijā taidus saiminikus, kas ar un ecej ar sòwu wacutawu orklim un ecežom, — kas dùmoj, ka zemes mäslošana liks nawajadzigs dorbs. Ju sèja pastòw winigi nù graudu labibas: wìnu godu sèj kwišus, ùtru kukuruzu (aba maisu), un tad otkon kwišus u t. t. Winigais leidzeklis del zemes auglibas pacelšonas — atstòt jù popuwé uz trejim — četrim godim. Cytaiž tì gryuši padarit: itališim ir dyžan moz lùpu, tai ka màslu kù tik piteik del weinu kùku dòrzim, augliu kùku un sakniu dòrzim. Tai samestibu wadùt, lauki naatleidzynòja dorba spàka un rentes par jim, un biži wìn atnese zaudèjumus. Wajadzeja — wai pacelt zemes auglibu, wai atmest kwišu un kukuruzas sèšonu un kertis pi cytaidos saimestibas wessonas, kai tù atwèlej Italijas doba wai klimats. Bet lai šù wai tù padarit, wajadzèja saiminikim píròdit, ka cytaida saimestibas wessona ir napičišama un naatlikama lita. Wairok sapratiġi un mòciti zemkùpi — muižiniki, witâ kertis pi litas, pa wacam irodumam pawadèja wysu laiku pilsàtôs; muižôs pasaròdèja tik uz eisu laiku, lai zemi izdòwot pusgryudnikim un rentinikim. Wajadzigajs celš bej jòatrùn nu cytas puses.

Italijas waldiba iraudzèja napicišamu wajadzibu snègt paleigu tautai pi jòs zemkùpšonas dorba.

Jau labi sen Italijā nùsadybynoja

2 augstokas zemkùpibas školās, kurom wàlokā laikā gòja paleigā augstokòs školās nudalia — lauksaimiestibas uniwersitates fakultate. Wina pèc ûtras pasacèle 34 wi-dejas un zamokas zemkùpibas školās. Bet ar tù wèl napityka. Wy-sôs Italijas molôs tyka ireikotas priķš-zeimigas aba parauga saimiestibas, kuras atsaroda zemkùpibas ministrijas pòrzynošonā un daboja wajadzigù paleigu. Waldiba nalidze paleidzibas ar daudzom priwatom (na-krùnia) zemkùpibas bidribom. Waldiba izsûleja premijas aba gùda moksas par kotru jaunu atrodumu zemkùpibas pacelšonas litâ. Lai izplatit lobokus dorba reikus (instrumentus) wysâ kenestî, waldiba daudzi witôs itaiseja lyktuwes (skladus) nù kurim zemkùpi bez moksas warèja jemt nasen izgudrotus lobus dorba reikus del izraudzišonas un dasamocišonas ar jim stròdot. Ar wòrdu sokùt, kas-nakas tyka darits; bet par nùžalošonu, tyka darits tik topec, ka beja kas-nakas jòdora.

Bet gaiditù augliu nabeja. Wyss gòja gauši, wòji un taišni mozokom saimiestibom atnese moz lobuma. Školas heidze mozs skaits liaužu, kuri wysi izakaiseja palelonokom saimiestibom (pa muižom), bet solôs naapsamete. Daudzas priķšzeimigòs saimiestibas un zemkùpšonas bidribas wylka bēdigu dzeiwi. Waldibas sapèrkti dorba reiki saryusèja naaiztykti kambarûs. Tai

goja gondreiž leidz padejai godu desmitei.

Dažus godus atpakal' pa Italiju sòka staigot wolùdas par kimi sku aba mòksligu zemes màslošonu un par tù, ka pòkšu stòdi (zérni, pupas, wika dòbulinš un cyti padorùt zemei daudz loba: ji piwalkùt zemē nu gaisa slòpekli (zemes baribu), kurs cytym, sewiški labibas augim, ir liuti wajadzigs. Šitòs wolùdas nòce nu Francijas un Wòczemes un Italijā atroda dzèrdigu ausi. Cytì zemkùpi sòka mainit sèju kòrtibu. Wins zemkùpis, ar wòrdū Solari, nòce pi skaistim panòkumim. Solari nùmàslòja zemi ar mòksligim màslim un isèja pòkšu augus (pupas, zérnius, dòbulu). Utru godu jis sèja kwišus jau bez wyskaidim màslim, dùmodams, ka pòkšu labiba jau byus pijémuse disgon daudzi wajadzigū wilu del kwišim. Un patiši. Jau pyrmi mèginòjumi atnese lobus panòkumus. Tys teirums, kurs jam agrok naatnese wairok kai catùrtu gryudu, tagad dewe jam ostonpadsmytu gryudu un wairok. Šitaids iznòkums Solari dyžan papricinoja. Jis tyulit sòce korsti sludynot mòcibu par zemes màslošonas un sèju kòrtibas pòrlobošonu. Kas jam paklausēja, napalyka kaunâ. Lai gon moksòja naudu mòksligi màsli, bet pelnia nu bogotos ražas beja daudz reižu leloka. Solarim tys dewe lelu slawi.

Tagad pa wysom molom atsaroda zemkùpi, kuri pòrlyukòja un porsawère jaunù

mòcibu un pizyna par derigu un lobu. Ari goridzniki, Italijas baznickungi, steidzes izplatit liaudis lobù mòcibu. Lai pilnigi pòrsalicynot par sowas mòcibas patisibu, wina baznickungu sabidriba nùpèrka zemes gobolu, kur nùspride izraudzit, wai wys tys tisa, kù moca Solari. Pérktò zeme beja dyžan nùlaista. Caurmàra raža pyrmok na augstoka beja, kai caturtajs gryuds. Bonsinjori, minatòs baznickungu sabidribas prikšiniks, iztèrèja pyrmâ godâ del maslošonas 18.000 (astonpadsmit tyukstüšu) liru*); bet par auglim sajème 30.000 liru; ùtrù godu iztèreja 12,500 liru, bet dabòja 48.000 liru un t. t. Kaids tad breinums, ka cinejams baznickungs palyka par korstu šítôs mòcibas izplatitòju. Un jò wòrdi atstòja lelu ispaidu uz liaudim par tù, ka winš runoja uz liaudim baznicâ mòcibu. Jis pateice Diwam, kurs liaudim paròdējis jaunu Sowu breinuma dorbu. Tai pat, kai senejûs laikûs Winš paobaròjis žeidus tukšnesî ar maizi un galii, tai tagad jis dewis wel leloku swétibu: kur agrok izaudzis pikts — sasts gryuds, tur tagad Diws dùdùt picdasmytu un sešdasmytu gryudu. Lai klausitoji tycatu šim wòrdim, baznickungs Bonsinjori lyka aizit un pasawèrt uz laukim, kas nasen beja plyki, bet tagad tik bogòti ar ražu. Jis sarakstèja gròmotinias par zemkùpšonu:

*) Lira — itališu nauda. 1 lira myusu naudâ bytu 36 kapeikas.

„Amerika Italijā“. Šitōs grōmatinias izda-lēja jò omota bidri, cyti baznickungi, un liaudis uz jom krita, kai mušas uz madu.

Liaudis auga dyžan lela gribesona wai interese uz zemkùpibas pòrlobošonu . . . un swētiba goja pòri drywom, pliowom un laukim.

Mòciti zemkùpi (agronomi) tagad tyka nū liaudim ar lelu patikšonu pijemti un uz-aicynoti bezmoza pi ikwina saiminika Jù pijemamòs ustobas beja wysod pylnas nu liaudim. Winam wajadzèja taida, ùtran cytaiga padùma wai aizròdèjuma. „Zemes doktors“ nasalidze cyta pamòcit ar wòrdim, bet cytym gója leidza, lai apskatit wajadzibu, lai paròdit, kas un kai jòdora, lai uzrakstit zemei un saimestibai recepti. Ji, kai tys dyžan wèlejams, gója rùku rùkâ ar baznickungim un školotòjim. Tai školas jau nu mozom dinom bärnûs lèja interesu uz zemkùpibas uzlobošonu; baznickungi otkon dadewe cimibu un iwèribu šitai litai. Kur wìn sataiseja wokorus wysaidu waicòjumu pòrrunošonai un pòrsprìšonai, tur natryuka baznickunga un natryuka školotòja. Kai tad uz šitaidu wokoru lai naatnòk kotrs saiminiks!?

Pats par sewi saprùtam, ka jauni pasò-kumi paprasèja ari daudz leidzekliu, daudz naudas izdùšonas. Bet naudas nabeja, na-beja tòs sewiški nabadzigokim saiminikim, kam taišni paleigs beja wajadzigs. Par kù

pèrkt mòksligus màslus, par kù lobokus dorba reikus, kad naudas nawa del maizes kymusa? Wins ùtrs tù spèja, bet na wysi. Šis waicòjums, kas beja dùmojams, kai wins nu wysswarigokim un gryutokim, napadarèja lelu golwas sòpiu. Wysôs molôs nù zemkùpim nùsadybynòja sabidribas (sindikati) ar naudas aizdùšonas kasom un wajadzigù reiku (orklu, ecežu, kuliamù mašinu un cytu) lyktuwi. Kas gon lai nadùtu naudas del tik drùsa uzjèmuma, kai zemes pòrlobošonas dorbs zam mòcitu weiru uzraudzibas?

Daudz leloka porškode (trauceklis) beja tej: pitryuka mòcitu spàku, mòcitu zemkùpiu (agronomu). Saucèju bolss radeja atbalsis wysôs molôs. Wysur kères pi dorba, wysur beja wajadziga golwa, kura lùceklius wastu dorbâ. Rodos uz reizi wajadziba uz taidim mòcitim spàkim, kas dùtu speciali (sewiški) padùmus pi weina kùku audzynošonas, pi weina izgatowošonas un nùraudzešonas, pi lùpu kùpšonas, swista un sìru apstròdošonas.

Bet mòciti weiri naaug, kai sènes pec sylta leita. Augstokù školu del zemkùpibas beja moz, un mòcitu zemkùpiu aba agronomu tryukums beja sòpigi monams. Zemkùpibas ministris un augstokòs školas sajème daudz lyugumu, lai syuta agronomu; bet naspèja šítò izpildit. Ji daudzi witôs lyka lobu laiku pagaidit, bet taida cylwaka, kas nabeja pilnigi sowam omotam sagata-

wots, nikod nasyuteja. Pareizas un teicamas beja ministra un profesoru (augstškolu školotoju) dūmas: lobok lai liaudis pagaida, nakai jù priškā lai it nasagata-wots darbiniks, kurs ar sowu nazynošonu un napareizu izdarišonu war samaitot tymsù liaužu ticibu uz tik dyžanu litu. Jí praseja, lai agronomi, pyrmok nakai it cytym par wodùni, pats prùt strodòt wysus dorbus, lai mòk runot gaišu un warigu wolùdu, lai jam bytu disgon izgleitibas un zynošonu, lai winiam natryuktu pacitibas un stypras ticibas uz sowu dorbu, lai jis prostu montot liaužu pikrišonu un cinibu. Tys ir dyžan daudz, un na daudz atsarùn cylwàku, kas spèj šitù wysu izpildit.

Bet ari šitis apstòklis daudz nakaitèja (naškodeja). Ticiba pacelt sowas saimestibas liaudis beja dzymuse, un pidzeiwòjumi wysapleik pìròdëja, ka tej napamete kaunâ.

Wòcijâ un Francijâ, kur zemkùpibas pacelšonas litu saturèja waldiba sowôs rùkôs, kur ar sabidribas darbinikim moz rèkinojos, nabeja taidu panòkumu, kai Italijâ, kur ministri, profesori, baznickungi, školotòji un zemkùpi, idami rùku rùkâ, kùpigim spàkim padarèja lelu dorbu. Italija mums skaidrs pìròdejums, ka zemkùpibas pacelšona, pi kò wysim liaudim, wysai sabidribai ir interese (wajadziga darišona), meklej un prosatò, lai wysa sabidriba, wysi liaudis, wysas kòrtas pi jòs jem dalibu. Lai tej lela wai

moza sola, lai tej škola wai bazniza, ik-winam pīkreit sows pīnōkums, sows dorbs. Dobā (zemē un gaisā) ir daudz bogötibas, daudz monta. Del jō izsmelšonas wajaga daudz prōta, daudz spāka, daudz wīn-prōtibas, pacītibas un tīcības.

Bet ar šītū wīn wel nawa gon. Ar ražas palelynošonu win wel napiteik, lai myusu solu zemniku nūdrūšinot un pilnigi aizsorgot nywejūs del jō gryutajūs kapitalizma laikūs. Tò win wel moz, ka zemkūpia raža piaugtu ûtratik lela. Na mozok ir swariga ražojumu aba produktu apstrōdošona un pōrdūšona. Kù tys daudz paleidzatu, jo zemkupis byutu piaudzejis, pīmāram, daudzi lynu, pīkowis galias, wai pinejis swista, kad šīti ražojumi nabyutu apstrōdoti tai, kai tò prosa tērgs, — kad naatsarostu pērcēja un, jo ari atsarostu, tad moksōtu smikligi moz, daudz mozok, nakai par precem labī un pīnōcīgi apstrōdotom. Pyrmok jau piwežu pīmāru ar zemnīka un muižinīka swīstu un galiu uz tērga. Turpat aizrōdēju, ka zemnīks wins pats par sewi nawar ražot lobu preci (tawari) un jō winš ari waratu, tad jam uz tērga nadatyktu pyrmō wīta par tū, ka ar sowu drusciniu ražojumu nawar apmirinot nikaidas tērga prasibas, nawar imontot pērcēju cīnibas un piwilkt jūs pi sewis. Ikwins milioj pērkt zynomu, lobu preci. Bet solu zemkūpīs na kotru dīn waratu preces pōrdūt; jō saimēstiba del tō ir par mozu. Šudin winš pōrdūtu lobu preci, ipricynotū perceju, bet

reit jò kaids nūlaidigs kaimins uz jò rēkina nūdūtu térgam naderigu, nalobu preci, tad pērcējs aizwin nauzticigi paitu goram zemniku precem un maklatu pastōwigi zynomas, lai ari dōrgokas preces. Del pōrdewēja dyžan lela lita ir, montot tērga, tys ir, pērcēju uzticibu, ka waretu kotrā breidī dūt, kō waicōj. Šite solu zemkūpiam nōwigs inaidníks kapitalists. Pareiza preču apstrōdošona un pōrdūšona ir na mozok swariga, kai ražojumu pawairošona uz solu zemes Tù redz cytu zemiu saiminiki sowom acim; par tù pì šitōs litas ji lik dyžan lelas pyules.

Kad, runodams par ražas palelynošonu, kai pīmāru es piwežu Italiju, tad, stōstidams par lobu preču apstrōdošonas un pōrdūšonas ikortošonu aizrōdišu uz Daniju.

Danija pa zemes plotumam na daudz mozoka par Latwiju, bet apdzeiwota nu liaudim jej kritni win bižok. Pec dobas (klimata) jej ari daudz naatsaškir nu myusu molas, par tù ari turines zemnikim tej pat aizajemšona, kai i pi mums, ti pat priki, tōs pat bādas, kai i myusu òrōjam. Myusu dzimtene ir zemkūpiu mola. Danija, tej ari pilnigi ir zemkūpiu walstinia, tys ir taida walstinia, kur lelums liauzu dorbojas ar zemi, kur golwonajs īnökumu olūts — zemes kūpšona. Starpiba ir winigi tej, ka Danija atteistibas ziniā stōw daudz augšok,

nakai Latwija: kas del mums ir naatmy-nama meiklia, kas del mums likas nawarams, napadorams, tys Danijā izwasts dzeiwē un izkarots. Na par welti padejūs godūs wysa pasaule griž sowas acis uz Daniju. Agrok liaudis nu wysom molom brauce uz Wōciju un Angliju, lai tī mōcitūs, kai jōapstrōdoj, jōkūp zeme, kai jōwad saimestiba, lai jej atnastu wairok lobuma. Tagad jau zemkūpi-studenti mozok brauc uz Wōciju un Angliju del sowu zynošonu papildinošonas, bet laižas uz Daniju. Jū war nūsaukt, kai wysas Europas izmēginošonas lauku (teirumu), kurs rōda, kas ir labi, kū jōpadora, kas ir slikti, kū jōatmat. Kuram tad zemnikam nasagrib zynot, kai wad saimestibu tej mola, kura ir pelnejuse wysas pasaules slawi, kai loba zemes kūpeja, kura gryutu atroduse par wiglu, nawaramu padarejuse par spējamu. Tai kai pi mums taidi pat dobas un cyti apstōkli, kai Danijā, tad latvišu orōjim nikas cyts naatlik, kai west sowas saimestibas un kūpt sowus teirumus tai, kai tū dareja un dora Danijas zemniki (dani). Jū bīdribas lai ir mums par lobu paraugu: laiks ir mums stōtis kūpigim spakim pi sowu saimestibu uzturešonas; laiks jōs nūstōdit tai, ka nastu mums lobomu un pelniu; wajag winias itaisit tai, ka jōs spātu stōwet un turetis pret sowim konkurentim-kapitalistim; jau sen laiks mums it uz prišku, bet na ar nūlaistom rūkom palikt tōli nu cytim pakal' un liaut sewi kajom

sameit un izneicynot nu kapitalizma un spējigokom, lobok itaisiton cytu zemiu saimiestibom. Sowu tagadejū augstū stòwukli Danija sasnèdze ar gryutom, naatlaidigom un pastòwigom pyulem tikt uz prišku. Pyrmais sùlis pa celiu uz turību pi danim beja bìdrības. Tymss, naapgaismots un wel nazynoms beja šitys celš, bet tagad jis atrosts apgaismots un izaròdeja par dyžan lobu. Jis aicynot aicynoj myusus darit tù pašu, kù padarèja dàni.

Jau pyrmajs, kas dànim ir un kò mums naw — tys ir i z g l e i t i b a. Danijā ikwinam bärnam, lai tys byutu puiškyns wai meitene, pispisti (obligatoriski) jòsamòca školâ 7 godi, tys ir - - nù 8 leidz 15 dzeiwas godam. Školôs mòcibas pasnàdz winigi sowâ saprùtamâ tàwu woludâ. Kas grib, tus ari mòca cytas wolùdas. Šítò laika piteik, lai cylwàkam dùtu jò dzeiwas celiâ wajadzigòs zynòšonas. Cinejams skaititòjs lai padùmoj, kaida prica pòrjemtu myusu dzymdynotòju un bärnu sirdis, jo padejim byutu warams sowu školas laiciniu, tòs pat 3 zìminias, baudit mòcibas sowâ pat dzymtâ woludâ, cikam tagad bez moza wyss dòrgajs del dzeiwas laiks pait kaliùt un mocùtis swešus wòrdus. Kaida spùdra gora gaisma stòwatu pàr myusu solom, jo myusu bärni bauditu 7 godu školas audzynošonu! Školôs gójis cylwaks nawa nikod zemē kritis. Laiks un nauda, kas ir wajadzigs školôs ejut, nawa izgaisuši, bet

dzeiwē atsamoksoj desmit un symtkörtigi. Šitū zyna dāni. Ji ari nažaloj ni laika, ni padejos kapeikas del bārnu školā syutišonas. Wysā Danijā welti meklesi taida tāwa, kas stòwatu pret tù, ka jo bārnami jōit 7 godi školā. Cyts nu myusu tāwim, jo winiam teiktu, ka wysi bārni josyuta 7 godi školā, pasacitu; „Tad jau man tyulen joizput!“ Bet lai pawer jis acis uz Daniju un cytom zemem, tad redzes, ka bārnu škološona atnas tautai na pūstu un liaunumu, bet lelu pelni un lelus lobumus. Školas na izputynoj un izpūsta tautas, bet styprinoj un dora bogötas.

Jo kam ryup tautas turibas un monta pacelšona, pyrmok lai gòdoj, kai izlobot jōs gorigu dzeiwi. Saiminiki! jo gribit, lai turiba nòk jyusu solôs, celit školas un syutit tur bārnus natik win diwi—trejs zīmas, bet wairokus godus! Bārni ir lelokajs jyusu monts, lobokajs kapitals. Škola jyusu montu padaris wel dorgoku: jej tysmù moz wèrtigù metalu pòrwèrss par spudrù un dòrgù zaltu, kurs ikwinam pateik.

Un daudz wel ir taidu daniu dzymdynotòju, kas, nasawerùt uz lobù bārnim dütù pyrmu mòcibu tautas školā, syuta nòkùšus saiminikus widejôs un pat augstokôs školôs.

Dani namilioj izliutynot, izpylcynot bārnus. Tur ir wyspòrigs irodums, ka ik-

winam saiminika dàlam, pyrms nakai stòtis tåwa pàdùs, tys ir — palikt par saiminiku, jòit 3 godi un wairok par kolpu — mòcekli un ik godu pi cyta saiminika. Tù ji dora par tù, lai par saiminiku natyktu kaids wigli audzis cylwaks, kas naprùt wysu dorbu, kas nawa piradis pi dorbit. Cylwaks, kurs labi ir redzejis, kai wad wìnu, kai ùtru saimestibu; kas tî it uz prišku, kas atpakal', — mòces pi sewis daudz kò loba pijemt un slykta atmest. War teikt, ka dani sowus bårnus wypusigi sagatawoj del dzeiwes; par tù ari dzeiwê moz pi jim liaunumu nuteik. Taids cylwaks, kam dorbs dud gordu maizi, nadùmos kertis pi ùtra monta un dzeiwibas, nadùmos wòliotis aizkròsnê un gaidit, kad pyucei aste zides. Par tù D a n i j à d y ž a n m o z z a g l i u u n s l a p k a u n i u . Wari tu, lasitojs, izstaigot wysu Daniju. naredzesi dinu zaglia, kas dorba laikâ plattîs pa krùgu. Tisa, dani milioj gon izdzert, bet šitù ji dora pèc beigta dorba. Dorba nùkawešona pi danim lels kauns.

Jo pajemt sworâ lelu daniu izgleitibu, jo iwàrot jù nùsadùšonu dorbam un sowai litai, tad nawa breinums, ka ji dora wysur jaunus atrodomus zemkùpšonas laukâ un pasasteidz tù iwest sowâ solâ. Wini nažaloj pyuliu un naudas, lai tik padarit wysu, kò prosa zemes lita.

Toliok — pi danim ir wysas del zemkùpibas wajadzigòs bidribas; pi mums

bidribu lita ir wel tik naskaidrs sapns. Bidribas dani dybynoja na aiz gara laika, kai pasasprikošanos del, bet šitū ji padareja nu dzeiwen apstoklim spisti. Kapitalistiskò ražošonas kòrtiba lyka Daniu solu saimikim saprast, ka jim naatlik nikas cyts, kai izputet zam kapitala spidinia, wai apsa-winot bidribôs un tai kùpigim spàkim stòtis nòwigam inaidníkam preti. Dani izlaseja pàdejù celiu. Un ji, na tik nùdrù-synòja sowu pastòwešonu, betewe sòpigu sítini bogotnikim — kapitalistim, lauksaime-stibu preču ražotòjim — muižinikim, tai ka daudzi nu pàdejim atroda, ka lobok wajag lyugt solu saiminikus, lai ti jùs ari pijem sowôs bidribôs.

Pastostišu par šitom bidribom, par jù dybynošonu, darbibu un nùzeimi. Te latwišu maizes tåwim lobs paraugs, daudz pamòcibas.

Lelokò dalia nu wysas Danijas zemes ir zem seikom aba mozom saimestibom. Jòs par tù ni mozok, ni wairok padùtas bogotniku spidiniam, kai myusu solas. Caurmàrà jemùt. nu ikwina symta zemniku 70 saiminiku ir taidu, kam nawa wairok par 15 desetinom zemes; 25 ir taidi, kam nu 15 leidz 50 desetinom zemes, — un 1 tuids, kam pòri par 200 desetinu zemes. Pyrmù diweju škiru saimestibu ir wys-wairok pa skaitam; ari jù zemes plotums kùpâ aizjem diwi trešas dalias nu wysas apstròdojamòs zemes Danijâ.

Leidz 1820 godam Danijā beja radzama gluži senejò, cytkörtejò saimestibas wessonā. Ikwins ražoja del sewis paša. Reti kaidas preces tyka pòrmeitas, pòrdūtas wai pèrktas. Bet apmàram nù šitò laika isasöce augliu aba produktu ražošona del pòrdūšonas. Anglijā, Danijas kaiminiu zemē, sòka celt daudzi fabriku. Tì liuti daudzi cylwaku atroda pelniu, bet maizes del jim Anglijā napityka; beja jej jòpèrk, jòiwad nu cytom zemem. Sitù apstòkli Danija izmontòja: jej sòka pòrdùt maizi uz Angliju. 1846 godā Anglijas waldiba atcèle nùdukli aba muitu uz iwadomim gryudim nu cytom zemem. 1864 godā nùsadybynòja kòrtiga kugiu satiksme storp Daniju un Angliju. Šakarā ar sitù pasacele Danijas labibas aba gryudu pordūšona, pasacèle labibas cena, kura ap 1880 godu sa-snèdze wysaugstoku māru. Tai 1820 godā par wīnu māru (tonne apm. 3 pyuri) kwišu moksòja 3 rb. 80 kapeiku, bet 1880 godā par tū pat māru jau moksòja 9 rb. 50 kapeiku, rēkinojùt myusu naudā. (Danijā rubliu un kapeiku witā ir kronas un èri. Krona ir apmàram tik lela, kai myusu pusrublis; èris — kai myusa $\frac{1}{2}$ kapeikas). Šiti laiki del Danijas lauksaiminikim beja zalta laiki. Tulaik nabeja gryuši pòrdzeiwot; wareja labi tikt uz prišku.

Bet sòcùt ar 1880 godu labibas cenas sòka krist, un jòs krita ikgodu zamok un zamok. Tai 1900 godā tys pat kwišu mārs moksòja tik 6 rublius. Tys beja nu tò, ka

Wòcija un Zwidrija, uz kurini Danija agrok pòrwede labibu, tagad pošas sòka zemkùpibu pòrlobot un ražot maizi del sowas wajadzibas; bet golwonajs imeslis beja tys, ka Danijas lobokajs labibas tèrgs — Anglija sòka pilditis ar Amerikas labibu. Site jau gaiši pasaròdèja kapitalizma spidins uz Danijas zemniku saimestibu. Amerikas kapitalisti (bogotniki) ar mašinu paleidzibu sòka apstròdot zemi, un ražot dàudzi labibas. Tai kai jim dorba spàks iznòce lāts, tad ji sowu labibu warèja lèšok pòrdùt.

Kù nyu beja darit Danijas zemkùpim, kad naudas inòkumi godu nù goda palyka mozoki? Izdawumus saraut nabeja warams, jo dzeiwe ikdinas prasèja wairok un wairòk. Wajadzèja nyu wai pawairot zemes auglibu, wai kertis pi cytas zemkùpibas nùzares. Dani nagribeja winaldzigi wèrtis, kai jù saimestiba sleid leidz beidzamam pùstam. Daniu zemkùpi darèja wysu. Wini iwède gudru teirumu sadališonu, mäslošonu, apstròdošonu pèc padejù laiku lobokim atrodumim, wysleidz kai Italijâ, un par tù sajeme lobu olgu par sowòm pyulem. Jù lauki dewe loloku ražu. Kai ji šitù padarèja, skaitu par liku šite tywok stostit: Italijas pimars jau runoj skaidru wolùdu.

Tagad isim tòliok. Daniu zemkùpi napalyka mirâ ar tù win, ka jù teirumi palyka ražigoki aba augligoki. Wini grizes ari pi cytom lauku saimestibas nùzarem, sewiški pi lùpkùpibas, pinsaimestibas, cyuku audzešonas, ùlu ražošonas. Ji wairs nameklèja

labibas tèrgu, bet gryudus sabaròja móju lùpim un tai dabòja wel loboku pelniu. Lùpu kùpšonu dani atteisteja, pastyume uz prikšu tik lelâ màrâ, ka lùpim na tik sabaròja wysu sowu rašotu labibu, bet del tò sòka maizi pèrkt wel nu cytom zemem. Taî 1905 godâ Danijâ iwede labibas wairok, nakai izwede, par 64 miljonim kronu (ap 32 miljonim rubliu). Tys del mozòs Danijas lels daudzums. Bet par tù nyu dani pòdùd lelokâ daudzumâ lùpkùpibas produktus, tys ir, swistu, galiu un cytu. Danija izwaduse wairok, nakai iwaduse lùpkùpšonas produktu:

1865/6 godûs par 26 miljonim kronu.

1895 godâ " 157 " "

1905 " 289 "

Nù šitò " mes radzam, ka daudz lobok izit, labibu sabarot lùpim, nakai jù pòrdùt par látu cenu. Danija wel ròda, ka jaj iznòk par lobu labibu dapèrkt nu cytom zemem. Winia par tù ir winigò walsts, kur liauds (zemniki) stòw par tù, ka najemt nikaidu nùdukliu nu tòs labibas, kuru iwad nu cytom zemem. Tys gaiši paròda, ka atteistita, tys ir stypra lauksaimestiba nairedz nikaidu nùdukliu uz iwadomòs labibas nu swešom molom.

Saleidzynosim Danijas lùpu daudzumu ar cytom zemem: Danijâ skaitos uz ik tyukstùšas dzeiwotòju 1557 lùpi; Kriwijâ — 1224; Zwidrijâ — 941; Norwegijâ — 814; Francija — 747; Wòcijâ — 668; Holandijâ — 566; Anglijâ — 564; Belgijâ — 404 lùpi. Mes ra-

dzam, ka Danija ar lùpim útratik bogòta, kai cytas Europas walstis. Jo Kriwijâ uz tyukstùšas dzeiwotoju iznòk samàrâ 1.24 lùpi, tad pì tam nawajag aizmerst, ka wìna Danijas gùws atswer wairok, kai trejs Kriwijas gùws.

Saprùtama lita, ka pyrmok Danijâ lùpu skaits beja daudz, daudz mozoks, na tagad. Jis piauga leidz ar lùpkùpšonas atteistibu. Winâ nù padejim godim Danijâ beja (wysa) 486.935 zyrgi; 1 840.466 gùwis; 876.830 wuškas un 1.456.699 cyukas. Wušku skaits ar kotru godu dylst. Tys piròda, ka jù audzyñošona mozok dùd lobuma. Acīs kreit lels zyrgu daudzums. Bet šite man jòpastòsta, ka dani labpròt àd zyrga gali. Zyrgi, se wiški kumeli, teik audzeti del kausonas. Danijas pilsàtôs redzesi na daudz mozok pòrdùtuwiu, kuras endezej ar zyrga gali, kai tû, kuras pòrdùd lellùpu, wušku un cyuku gali.

Kai jau mineju, sòcùt nù 1870 goda daniu solu saiminiki beja spisti pòrit nu labibas saimestibas uz lùpkùpšonas saimestibu. Sòka augt pìnsaimestiba, golwonâ kòrtâ — swista ražošona. Bet šite daniu saiminikim beja jòsateik sows konkurents otkon tys pats muižiniks-kapitalists. Šis pàdajajs pyrmù wysod uzwareju, kai tys tagad wel nûteik pì mums, kai nûteik ari cytôs molôs, kur zemniki stròdoj ikkotrs uz sowu rùku. Liuti gryuši beja daniu zemnikim sowu swistu pòrdùt uz Anglijas térga. Zemniku

swistam beja slykta slawe un jù pèrka tik
 del kuknias wajadzibom, zynoms, par wys-
 zamokù cenu, kai tù dora tagad ar Kriwi-
 jas zemniku swistu. Lai waretu aizjemt
 Anglijas lobù tèrgu, daniu solas saiminikim
 beja jouzloboj swista apstròdošona. Bet
 tys nabeja warams ikwinam ar sowim spà-
 kim. Sòka dùmot par kooperatiwu bi-
 dribu dybynošonu, tys ir, bidribu del
 kùpigas produktu izgatawošonas
 un jù pòrdùšonas. Ap 1882 godu nù-
 dybynòja pyrmos bidribas. Gon gryuts beja
 pyrmajs súlis; na tik zemniks, bet na wins i
 mòcits zemkùpejs par jaunù litu šaubigi pa-
 grùzeja golwu: lels beja kapitala un mòcitu
 liaužu tryukums. Bet jaunòs kooperatiwòs
 bidribas paròdeja sowu nùzeimi; jòs ap-
 golwòja un acim radzùt pirodeja, ka solu
 saiminiks war drùši stòtis preti kapitalam,
 warbyut na kai uzwaretojs, bet druši win kai
 spèjigs pretiniks. Tagad kooperatiwòs bid-
 ribas Danijâ tai izaplatejušas, ka ir sowas
 bidribas i del celiu taisišonas un lobošonas,
 narunojùt jau nimoz par bidribom, kas nù-
 sadorboj ar lauku un pinsaimestibas pro-
 ductu apstròdošonu un pòrdùšonu. Koope-
 ratiwòs bidribas dreiž win montòja zem-
 niku uzticibu. Jòs pacèle Danijas zemniku
 swista lobumu un cenu. Leidz ar tù na
 tik sew iztaiseja drùsu witu uz Anglijas tèrga,
 bet pat tì sòka spist òrâ muižiniku (kapita-
 listu) swistu; jis ijème tì pyrmù witu,
 igywa lobokù slawu. Tagad wysi zemniku
 Danijâ swistu izgatawoj tik kooperatiwòs

bidribôs, caur jóm ari pòrdùd; tagad jau ni-winam ni prôtâ naiskris, ka daniu zemniku swists waretu byut slyktoks, ka par winiu byutu mozok jómoksoj.

Parunosim garok par daniu kooperatiwom pinnicom.

Zynoma apgobalia daniu zemniki nûdy-bynoj sowas kooperatiwos pinnicas, tys ir pîna apstrôdošonas fabrikas, parosti uz 10—15 godim, pèc kam leigums (kontrakts) teik otkon atjaunots. Pi šitò leiguma aba kontrakta wysim bidrim dalinikim wyss saimestibas pins jònûdùd pininicai. Atwèlets pajemt pinu tik del pašu liaužu litošonas un pòrdût tik del mòjas strôdniku wajadzibas. Ikwins šitò leiguma naizpilditòjs teik nûsûdits ar naudas sùdu (stròpi); winiu war izslègt ari nû bïdrivas, jo cyti bidri to grib.

Nauda del pininicas itaisišonas teik salykta nu bïdrim, skotùtis pèc bidru daudzuma, wai ari aizjemta; pi tam kotrs bidris golwoj zynomu daliu. Caurmàrâ jemùt, wînas pinnicas ireikošona izmoksoj 25.682 kronas. Wysu Danijas kooperatiwù pinnicu itaisišona ir izmoksòjuse ap 24 miljonim kronu. Salykto wai aizjemtò nauda teik nûdzâsta, atdûta 10 godu laikâ ar pînoccigim procentim aba auglim. Šamlaikam uz Danijas zemniku pinnicom poròdu atlicis pa-wysam tik kaidi 5 miljoni kronu, lai gon daudzi nu winiom nasen caltas. Šiti skaitli rôda, ka, jo pinnicu ireikošona meklej daudzi naudas, tad tûmàr naw jösabeist nu šitaida uzjémuma, kas 10 godu laikâ war

samoksoſot na tik wysu lelù ireikoſonas ka-
pitalu, bet pì tam wel atnest pelní.

Izslauktù pìnu ikdinas nùwad uz pini-
nicu. Del tò pininica pijem cylwakus, kuri
apbrauc wysas bidru sàtas un pajem nu
wisim ražotù pìnu. Šitai iznòk daudz lobok,
nakai jò ikwins bidris wastu sowu pìnu uz
pininicu. Pininicâ ar mašinom (centrifugom)
nùwalk pìnám krèjumu, un tad nùkrèjumotù
pìnu izwodoj atpakal' saiminikim, ar kù jì
baroj lùpus, seviški cyukas. Tai kai na
kotrs pìns winaida lobuma, cyts tukloks,
cyts lisoks, werùtis pèc lùpu eiles un ba-
ribas, tad par' pìnu moksoj pèc lobuma. Ir
taidi aparati (reiki) ar kurim war wigli iz-
zynot, cik lobuma ·winâ, cik útrâ pìnâ.
Naudu par nùsmaltù krèjumu bidrim izmok-
soj ik nedelias. Jo nu swista un sirim at-
lac wel pelnia, tad jù izdola bidrim goda
golâ, samàrâ tai, cik kurs bidris pìna ir
dewis. Kas dewe wairok pìna, tys daboj
wairok, — kas mozok, — tys mozok. Sa-
prùtams, ka teik atwylkta dalia del poròdu
segšonas un nùdrušinošonas kapitala.

Pòrwaldiſonas par kooperatiwom pinini-
com atsarùn paſu bìdrù rùkôs. Winu wai
diwi reizes godâ jì sasaſoſa uz general aba
golwonom sapulcem, kur jì izlosa nu sowas
storpas waldi, sastòwùšu nu 5—15 lùceklîm,
kuru wydâ irèkinoti ari prikšníks un kasers.
Olgu daboj tikai kasers, jo winiam iznòk
wairok dorba. Jis natik wad wysus rèki-
nus, bet wel ir par pìninicâ dasawàroju wai
uzraugu. Paſâ pininicâ par saiminiku ir

mòcits pininiks, kuru aicynoj un atolgoj walde. Jò pijemšonâ, zynošonâ un atbildibâ ir wysi pininicas stròdniki. Pininicu stròdniki daboj lobokas olgas, nakai pi teirumu dorbit. Mòcitu pininiku olgas augstas. Dani nasawer uz tù, ka jòizmoksoj wairok naudas; par tù ji grib, ka jù uzjémums bytu nûduts lobôs rükôs, ka jù ražójumim bytu loboka wèrtiba. Gòlwonò sapulce nu sowa wyda izwèlej rewidentus, kas laiku pa laikam apsawer bìdrú saimestibas: wai lùpi weseligi, wai teik pareizi baroti, wai teiriba teik paturata piteikùšâ mårâ. Šitu pat dora ari mòcits pininiks aba lùpkùpis winu reizi mènesi. Rewidents kotru menesi wai ari kotru nedeli rewidej, tys ir porsawer bidribas gròmotas un rèkinus, wai ti kòrtigi uu pareizi teik wasti; kasu, wai nauda kòrtibâ. Pininicôs teik iwasti un izturati wysi jaunoku laiku prasejumi, teik iwàrota styngrokò teiriba, kas pi pina apstròdošonas kreit lelâ sworâ.

Del mòcitu pìninku izgleitošonas Danijâ ir 3 specjalas, taišni del tò itaisitas školas, narunojùt jau par cytom lauksaimestibas školom, kuras dûd tautai daudz mòcitu zemkùpu. Natryukst ari awižu un žurnalu, kurajûs roksta par tù, kai tù padora wina, kai ùtra pìninica; kai kù lobok izwest, kai kò prosa tèrgs u. t t.

1888. godâ Danijâ beja 1013 kooperatiwu, tys ir taidu pìninicu, kuras dybynoj un satur zemníku sabidribas; 1906 godâ jù beja 1076.

Redzedami, cik pelnias dūd pininicas, daži pelnias gribetoji itaiseja pininicas un tad pinu sapērka nū apleicejim lùpu kùpējim. Šitaidu priwatu (nasabidrisku) aba sapērceju pininicu 1898 godā wysā Danijā beja 260; bet 1906 godā palyka jù tik 192. Muižas ari itaiseja pininicas aba „paktus“. Jù 1898 godā beja 271, bet 1906. godā jù palyka tik 60. Tai Danijā 1906 godā wysā beja 1328 pininicas. Šiti skaitli skaidri rôda, ka kooperatiwòs pininicas ar winu pi-aug. Tys nûteik aiz tò, ka jom drüss pamats zam kójom; bet pìna sapērceju un muižiniku, tys ir kapitalistu, pininicu skaits dylst. Del saiminikim tej ir prika zinia. Winia sludynoj, ka kùpigim spàkim solu zemkùpi spèj preti stòwet liaunokam sowam inaidnikam konkurentam — kapitalistam; jej aicynot aicynoj nagaisynot dòrgò laika, kertis pi litas, cikom naw wàlu.

Danijā 1907 goda sòkumā jau beja 1076 kooperatiwàs pininicas, pi kurom pisadalèja 180,000 saimestibu, kas iztaiseja 90 procens abu 90 saimestibas nu ikwinom 100 saimestibom. Pòrejòs 10 saimestibas nu ikwina symta saimestibu ir wai muižiniku saimestibas, kam pašom sowas pininicas, wai zemníku, kas dziwoj pilsàtu tywumâ, kur lobok iznòk pòrdut pilsàtu dzeiwotòjim swaigu, soldonu pinu. Šitajā godā kooperatiwòs pininicas pòrstròdòja 4580 miljonu màrciniu pina (daniu četras màrcenias leidzynojas myusu picom marcigom); izstròdòja 156 miljoni màrciniu swista un par tu sajeme 170 miljonus kronu (pusrubliu).

Lelokò dalia nu daniu kooperatiwom bïdribom ir apsawinojuse otkon bidribôs, tai sokùt, sasacentralizejuse. Šitaidas bidribas ir:

1. Kooperatiwu pininicu sawinibas. Nù wysom 1068 kooperatiwom pininicom sawinibôs apsawinòja 718. Šitaidu sawinibu ir 17. Pininicu sawinibas taisa prikšlasejumus par pinsaimestibas wessonu, sastoda pòrskotus (statistiku) par swista un sira ražošonu, porsawer un kontrolej pininicu apkurinošonu, taisa sowu ražojumu izstòdes (šitù dora ikwina sawiniba 6—12 reizes godâ) u. t. t. Šitù sawinibu darbiba pate stòsta par jù lelù nûzeimi.

2. Swista apzeimešonas (štēm-pelešonas) bïdriba. Pi jòs nu wysom 1328 Danijas pininicom pisadola 1304. Šitos bidribas uzdawums ir wysam bïdrus swistam dalikt zeimi (marku), kuras nawar nûjemt, ka tò napamanitu. Šitù bïdribu nudybynòja tòpec, ka Anglijâ par Danijas swistu sôka pòrdut cytu, daudzi slyktoku; tys dyžan maitoja Danijas swišta lobù slawi.

3. Danijas pininicu mašinu fabrika un ipèrkšonas bïdriba. Pi šitòs bidribas jem dalibu ap 700 pininicu. Šitòs bidribas darbibu izstòsta jau winias nûsaukums. Jej izgatawoj del bidribom wajadzigòs mašinas un kùpigi ipèrk dažaidas wajadzigas litas.

4. Pininicu apdrùšinošonas bïdribas nu nalaimes gadejumim. Jimâ ir 1025 pininicas.

5. Swista izwessonas un pòrdùsonas sabidribas. Winias aptwer 202 pininicas.

Šitaida sasabidrošona aba organizacija pilnigi nùdrùšinòjuse daniu solu saimestibu pastòwešonu; tò nawar teikt par cytu zemiu seikom saimestibom, kuras samàrâ ražoj moz lobu preču del pòrdùsonas, kurom tèrgs nawa nùdrùšinots.

Pasawèrsim, kaidu witu ijem Danija uz Anglijas tèrga, tys ir, cik daudzi jej pòrdùd Anglijai. Padejùs godùs jej pòrdùd tì caurmàrâ ikgoda 1.630.363 märchinias swista. Tymâ pat laikâ tì pòrdùd Australija tik trešu daliu nu to, kù Danija; Francija tik catùrtu daliu; Kriwija septitu daliu; Suomija ostotu daliu; Zwidrija dewitu; Amerikas-Sawinotas-Walstis diwdasmytu daliu un Belgija trejsdasmytu daliu nu tò, kù pòrdùd Danija. Pi tam, Danijas swists ari pèc lobuma aizjem pyrmù witu; winiam Anglijas tèrgâ wyslobokò slawe. Saprùtams, ka par winiu wyslobok i samoksoj. Tik dažas sortas franču swista spèj lobuma un cenas ziniā pasacelt augšok par daniu swistu. Pèc Danijas lobokò slawe ir Zwidrijas, Suomijas un Kanadas swistim; wysslyktokò Kriwijas un Australijas swistim. Jo runojom par Australiju, tad naw jòpimèrst tòlejs jyuras celš, kurs it pa korstu molu, pa kuru wadùt swista lobums un wèrtiba gaist. Bet par Kriwijas swistu gon war pasacit, ka te wainia meklejama paša swista slyktumâ.

Jo waicojam, wai ari Latwija nawaratu ijemt lobu witu ar sowu swistu uz Anglijas tèrga, tad atbilde skan: ja, waratu gon! kad jau tù war padarit Suomija, kas nu dobas daudz, daudz nabadzigoka kai myusu dzimtene, tad tù war Kanada, kam jowad swists pa wysu Atlantes jyuru, par ku tad šito lai nawar Latwija, kura, tai sokùt, atsarùn Anglijas pa wòrtē, kas nu dobas disgon labi apsweteta! Swista piprasējums uz Anglijas tèrga nait mozumā, bet aizwin pasacel. Tys par tù, ka Wòcijā, Francijā un cytōs zemēs, kur ryupniciba aug, ari swista patērējums pasawairoj, un izwessona uz òrini mozynojas. Lobam montam nikod natryuks pèrcēja. Jo Latwija ražos lobu swistu, tad ari jej montos uz tèrga iwàrošonu un lobu slawi, kai tagad Danija un Suomija. Bet kai augšok redzejom, lobu swistu solu saiminiki tèrgam war pigòdot winigi kooperatiwu, kùpigū pininicu celia; par tù jòs solu zemkùpim šimūs laikūs ir tik wajadzigas, kai gaiss un maize.

Tys pats jòsoka ari par cytom kooperatiwom bidribom. Jo gribatu iit seikumūs, waratu piwest garus aprokstus par ikwinu bidribu sewiški, bet tai, kai jòs wysas dybynotas ar winaidim nùdùmim, uz winim un taidim pat pamatim, ar taidu pat nùzeimi un panòkumim, tad turu šitù par liku runot. Jau tys lelajs, kooperatiwù bidribu skaits wysaidōs nuzarēs skaidri piroda, cik dyžan jòs ir wajadzigas daniu saiminikim. Bez

kooperatiwom pininicom Danijā ir wèl šaidas kooperatiwas bīdribas:

- a) Wajadzigù dorba litu un mòksligu māslu ipērkšonas kooperatiwas bīdribas.
- b) Patērēšonas aba pòrtykas bīdribas (pi mums draudžu krāmi).
- c) Lobas sàklas un baribas ipērkšonas kooperatiwas bīdribas.
- d) Lellùpu audzynošonas koop. bīdrib.
- d) Zyrgu " " "
- f) Cyuku " " "
- g) Kooperatiwas cyuku kautuwes, galias un atkritumu apstròdošonas (sôlešona, kaltešona u. t. t.) bīdribas.
- h) Wušku un putnu audzynošonas koop. bīdribas.
- i) Úlu ražošonas un pòrdùšonas koop. bīdribas.
- k) Dòrza augliu un sakniu apstròdošonas (kaltešona, konserwešona) un pòrdùšonas kooperatiwas bīdribas.

Daniu saiminiki tad nimoz nawar idūmot, kai ji waretu iztikt bez šitòm bīdribom, kas winim wedin wad sàtôs turibu. Pasateicùt šitajom bīdribom, daniu saiminiki war mok-sot kolpim augstas olgas (ap pusutra rublia dìnâ pi wysa breiwa) un iwest sowôs saimiestibôs 10 stunžu dorba laiku dìnâ.

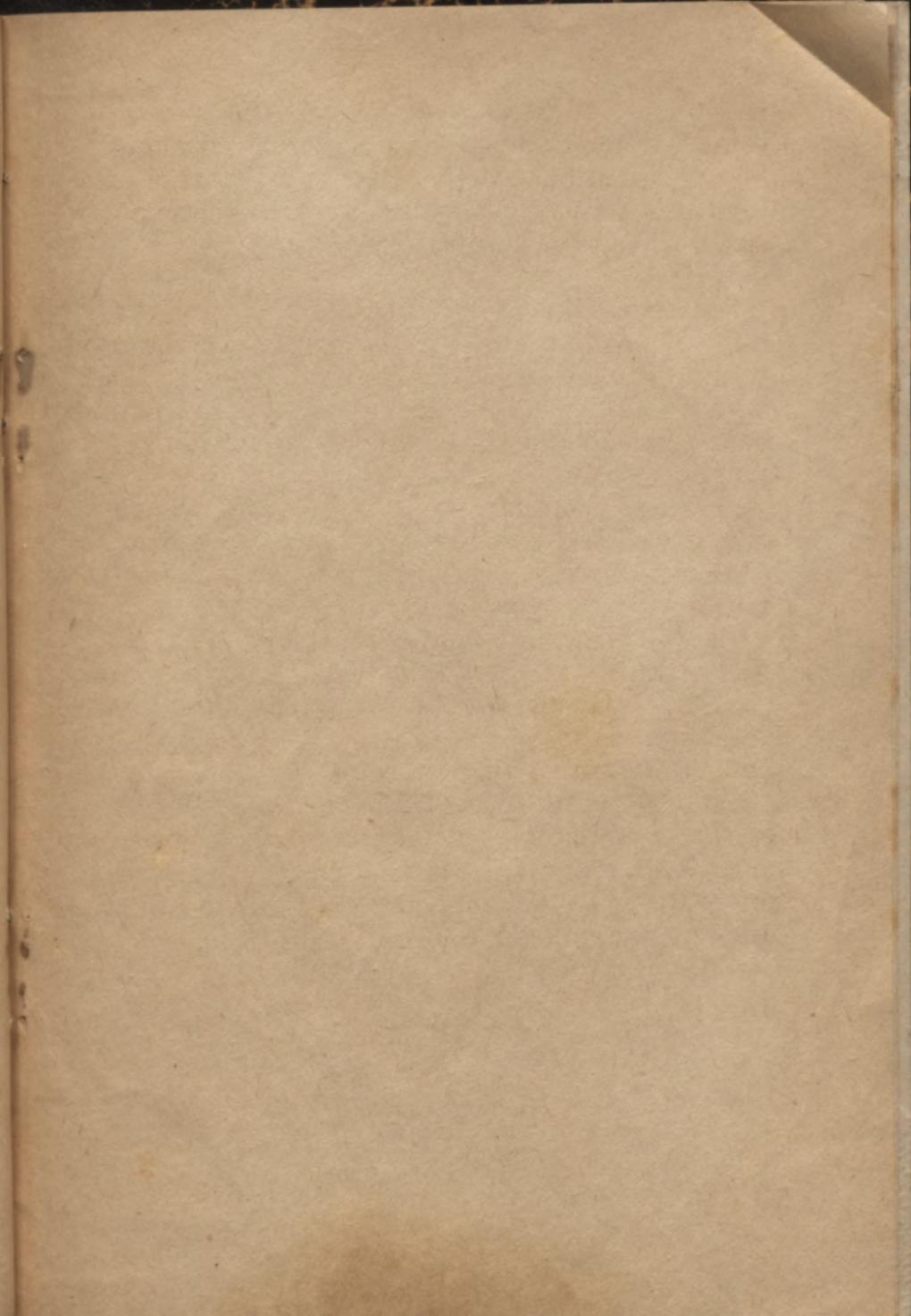
Jo tagad saleidzynojam daniu solu saimiestibu ar myusejom, kas pa lelumam ir winaidas, atsarun gondreiž winodûs apsto-

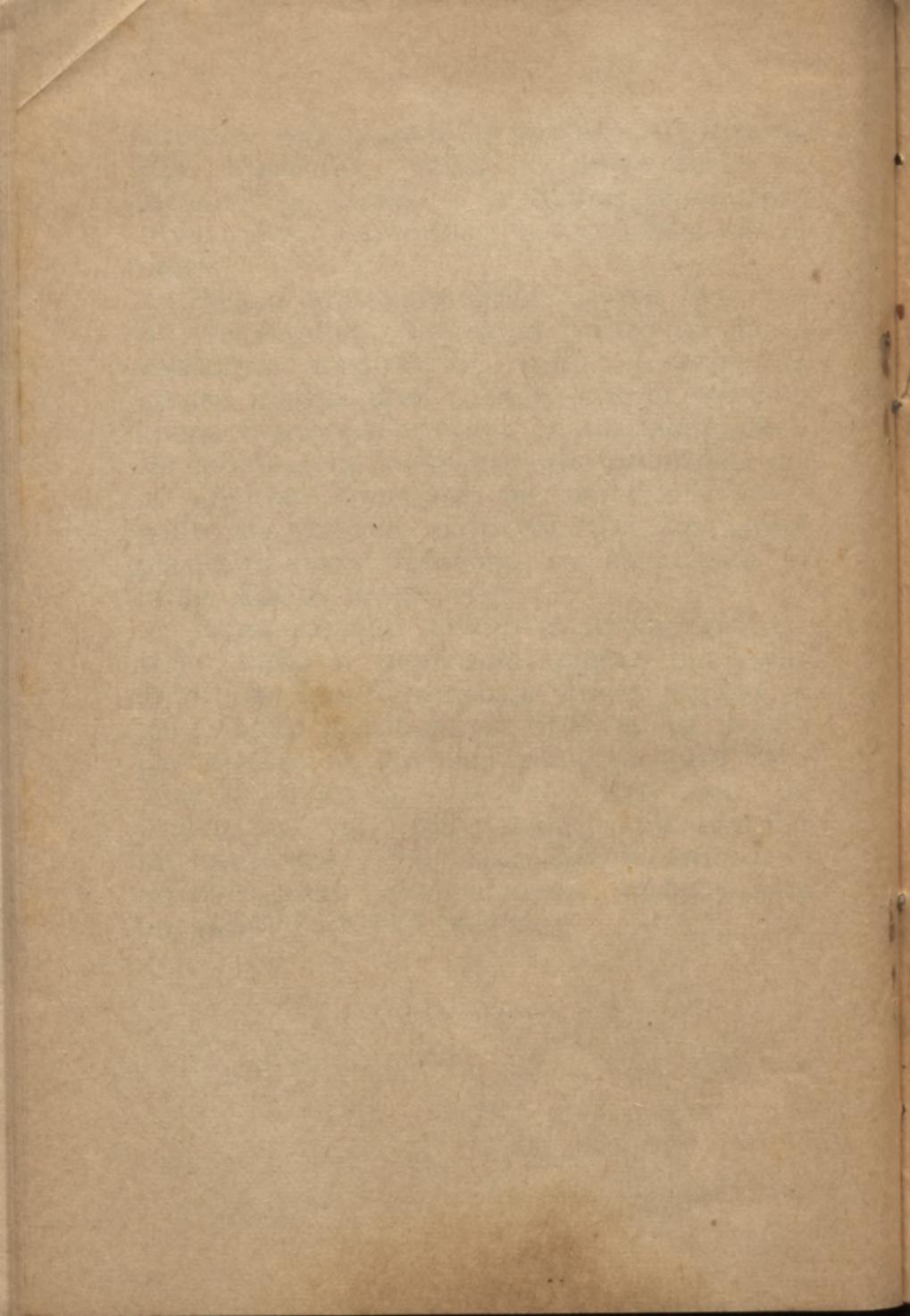
kliūs, — tad radzam, ka starpiba ir brīsmigi lela. Apziniba, ticiba uz sowu dorbu un turiba ir pi danim, — tryukums, šaubas par sowu litu, bezceriba, nasaprasšona ir pi mums.

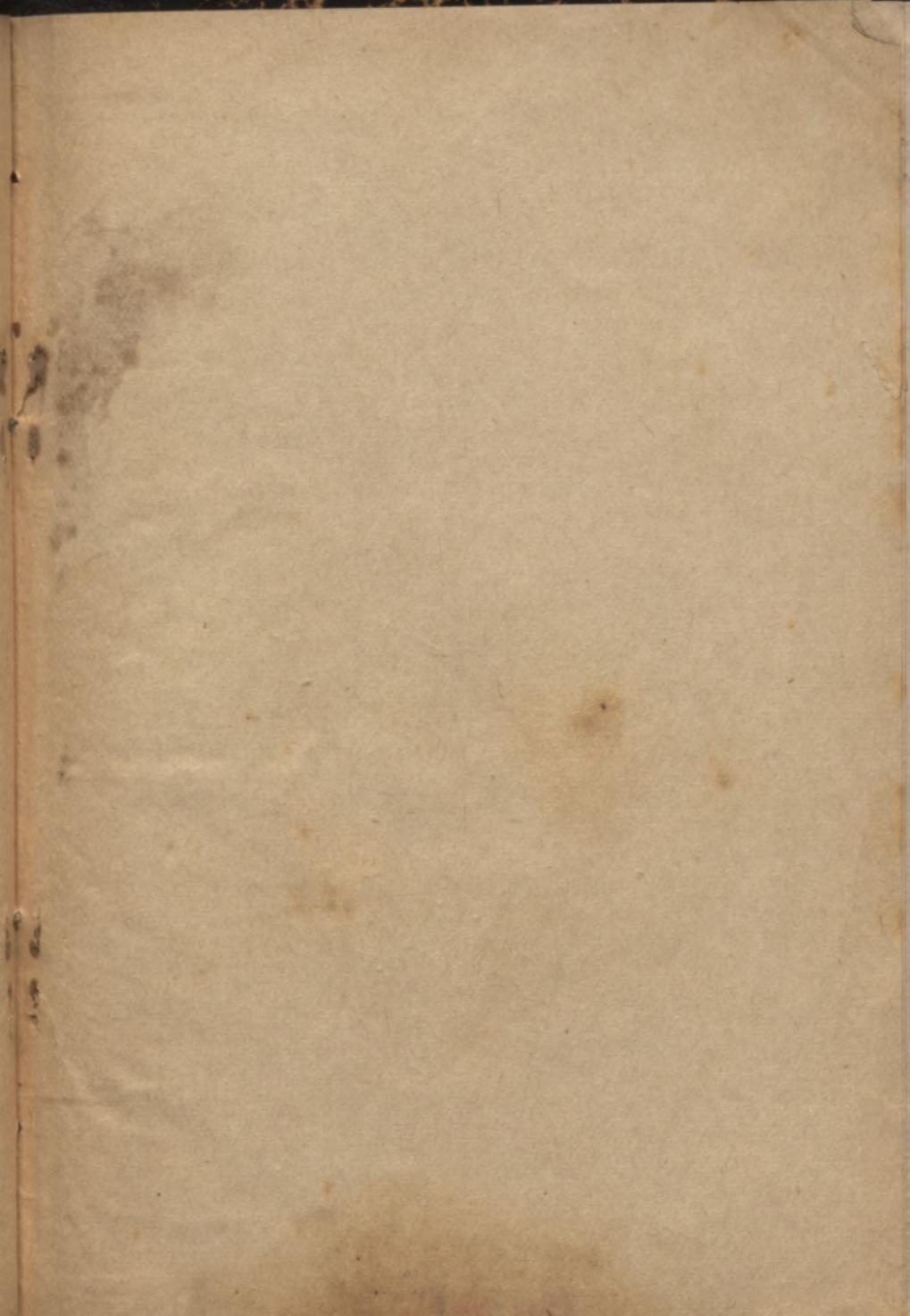
Myusu solu saiminikim naatlik cyts, kai tik wai izputet, wai it pa itališu un daniu zemkūpiu nūsprauditū celiu. Jòcerej, ka myusu maizes tāwi nadaris sowam wòrdam kauna, izlasis pàdejù celiu un naatlaidigi dzeisis pèc školom, lauksaimestibu zynotojim, tys ir, mòcitim zemkùpim un pininikim, apsa-winos un stròdos bidribôs, caur ku winigî pacels pi sewis ražošonu un sagatawos jù taidu, kai tò prosa tèrgs.

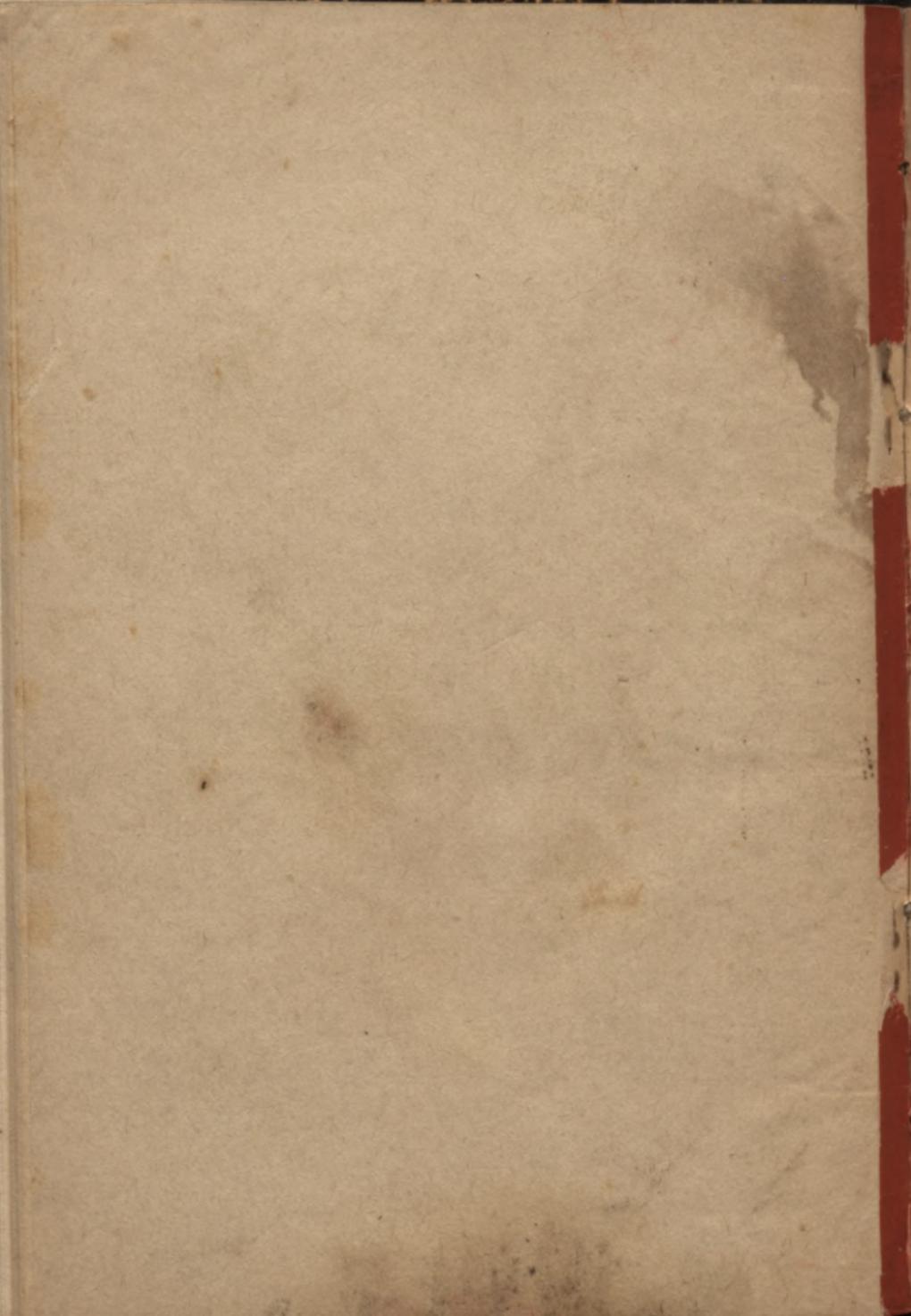
Jo nu senejim laikim ir atzeits, ka Latwišu tauta ir zemkūpiu tauta, tad war gaidit, ka latwiši zemkùpi moces pijsykt pi jaunù laiku prasibom un drūši is uz priķšu pa zinibas un gaismas celiu, pa kuru steidzas it wys a pasaule. Kas nait uz priķšu, tys palik tòli pakaliâ, palik tymsibâ un nabadzibâ. Tai tad, latwiši winojatis un bidrojatis! Bidriba myusu spàks, monts un gaišoka nokušò dzeiwe.

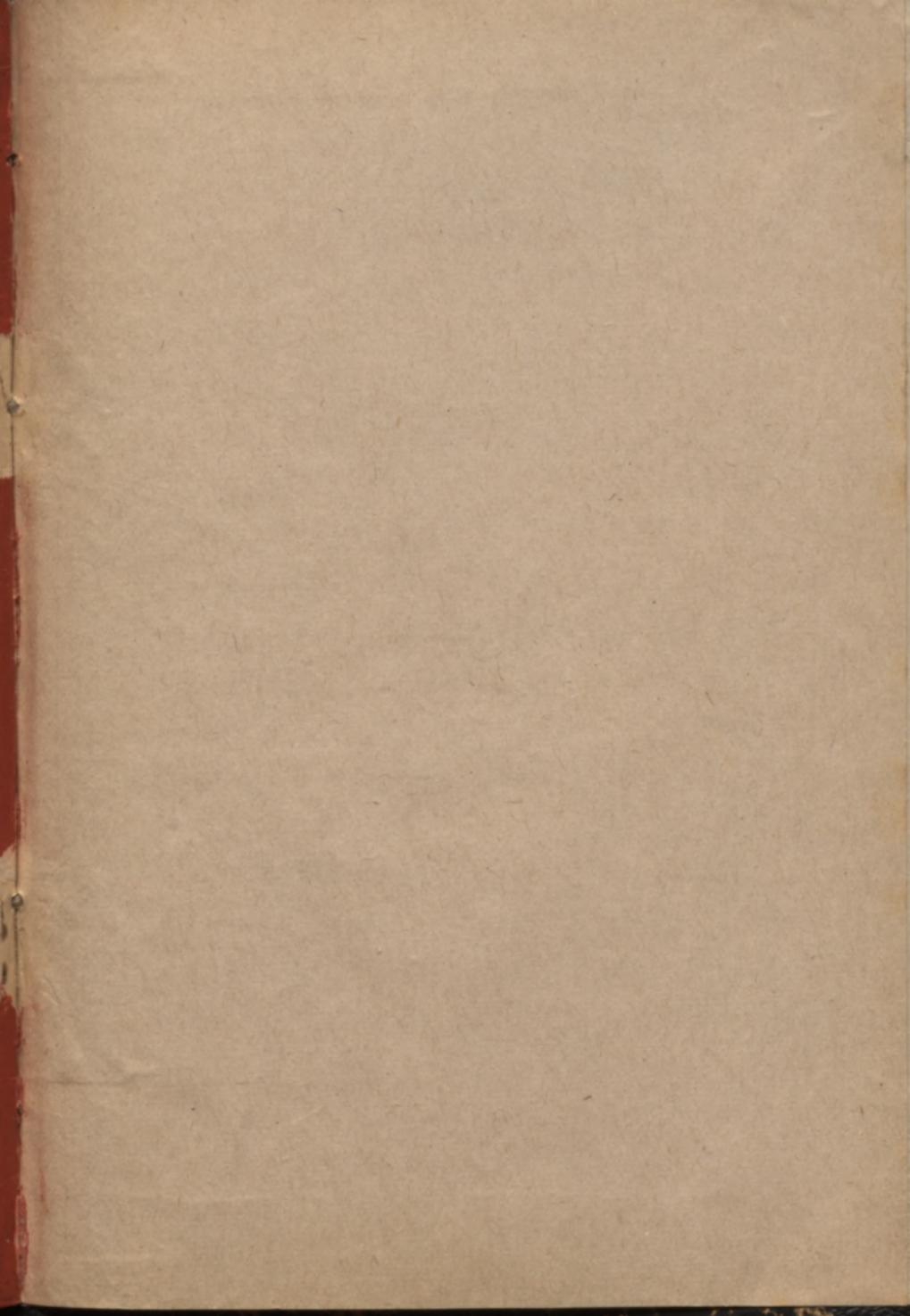

-10

LATVIJAS NACIONALĀ BIBLIOTEKA

0306077197